

ВІСНИК THE JERARD

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

З М І С Т

** — Три постаті — одна ідея	1
I. В-к. — Мексіко — етап	2
Д. Донцов — Єрихонський комплекс	5
М. Кушнір — Нові шляхи ісламу	9
Поль Половецький — Три дати: 1891 — 1921 — 1933	12
В. Трембіцький — До 40-ліття дипломатичних зносин Української Держави 1918-1921	15
Л. Мосендз — З мого шпиталю	17
Е. М. — Листи до любезних земляків	18
Зінаїда Тулуб — Смерть гетьмана	20
М. Бутович — Дід Ладо	23
М. Дужий — Театр — національна конечність	25
** — Отаман Петлюра	27
С. Галамай — Про елементи сили нації	27
Н. А. — „Замовкає річ“	28
Е. М. — Улас Самчук — Темнота	28
В. Лесич — Нова книжка	29
Карай-Дубина — Фрагменти з голодової облоги	30
Д-р О. Соколишин — Пам'яті Миколи Комарницького	32
Е. М. — Д-р Олександр Плітас	
Різне	

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ЗАХОДАМИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ООЧСУ
перевидано прецизну працю
„ОПИС УКРАЇНИ”

інж. Гільйома Ле Вассер Де Бопляна

— кінця 17 ст. —

„A DESCRIPTION OF UKRAINE”

by Guillaume Le Vasseur Sieur De Beauplan

В книжці, розміром 15 на 11 цалів, три мапи України 17 століття. Цю, добре видану монументальну працю, в якій Україну протиставлено Московії, повинен набути кожний українець і розповсюдити її серед американців. До праці Бопляна додано передмову д-ра Я. Петришина і вступну статтю ред. Б. Кравцева.

Ціна книжки на замовлення — 3 дол.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА”

Чикаго-північ:

Р. З-ченко — 3 дол.

М. Сорока — 2 дол.

По 1 дол.: І. Воробець, М. Соробин, Т. Голяш, Йоно Е., В. Вацвин, Г. Уніят, В. Павлівець, В. Кухній, І. Максимчук, М. Кикіш, І. Павлик, О. Собор, І. Борнак, В. Дмитраш, І. Михальцевич, В. Івасютин, М. Тумак, С. Ковалів, В. Клепач, Я. Кухар, Р. Войко.

По 0.50 дол.: В. Павликович, З. Кренців, Д. Новошицький, П. Петришин.

Пожертви від окремих осіб: П. Половецький — 10 дол.

По 1 дол.: М. Воскрес, П. Лема, Детройт; П. Вілецький, Бофало; М. Макаренко, Венецуеля; М. Шандровський, Лінткікум Гайтс.

Зі збірки на хрестинах донечки Лесі у П-ва Зарічних, Сиракюз — 16 дол.

Жертводавці: по 5 дол.: С. Грицик, П. Ткач, М. Зарічний; по 2 дол.: В. Жмур, І. Полівчак, Я. Королишин, Е. Гусак, В. Годжак, Матвішин, Т. Іванів; по 1 дол.: М. Дзедюх, М. Дзедюх, І. Горбатий.

З цієї збірки 16 дол. призначено було також на прес. фонд „Шляху Перемоги”.

Всім жертводавцям дякуємо!

ПОЖЕРТВИ НА ПИСАНКУ ООЧСУ — 1957 р.

Чикаго-північ:

По 10 дол.: В. Палагнюк, Р. С., М. Ванак.

По 5 дол.: В. Рижевський, Атлантик Гіфт, П. Петрушевський, М. Прийма, И. Чучук, Т. Стефанів, В. Ройт, І. Павлюк.

По 3 дол.: С. Квайс, І. Обрій, С. Левкович, Е. Гановський, М. Сарабин, Р. Кобилецький, М. Ригаїло, А. Петрик, Д. Волощук.

По 2 дол.: С. Коцелко, В. Попович, І. Ковальчук, І. Костеліна, М. Сливка, Х. Бойко, В. Гасюк, В. Дмитраш, Баран, М. Стасюк, О. Хіч, Г. Лучків, І. Воробець, М. Дерех, В. Райнер, Д. Федина, Ф. Комар, І. Тригубчук, І. Васалатий, В. Стратичук, В. Запорізьська.

По 1 дол.: І. Бурдаш, В. Івасютин, В. Клепач, С. Ковалів, Я. Кухар, М. Аленець, К. Зулівська, Я. Загородний, Г. Довбак, О. Дацко, Р. Горшовський, Ю. Устенко, Доросевич, С. Голяш, М. Кикіш, І. Вучко, П. Вигін,

ВИДАВНИЦТВО „ВІСНИК” МАЄ НА ПРОДАЖ ТАКІ КНИЖКИ:

Ціна в дол.

Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа, стор. 154	1.25
Л. Старицька-Черняхівська: Останній сніп, 44 сторінки	0.50
Д. Донцов: Підстави нашої політики, 210 стор., тверда оправа	2.75
м'яка оправа	2.25
М. Чирівський: The economic factors in the growth of Russia, тв. оправа, 178 стор.	3.75
Е. Малашок: До проблеми більшевизму, 82 стор.	1.00
П. Кізко: Буде завтра день, поезії, 47 стор.	0.50

ВИДАННЯ МИНУЛИХ РОКІВ З ОПУСТОМ:

* Історія Русів, 346 стор., тв. оправа	3.00
м'яка оправа	2.50
Д. Донцов: Правда прагдідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поетка вогняних меж — Олена Теліга, 93 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Українсько-московська угода 1654 р., 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Treaty of Pereyaslav, 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська державність, 24 стор.	0.25
Проф. В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, 37 стор.	0.25
Б. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1953, 1954, 1955, 1956 і 1957 роки в гарній полотняній оправі з золотими витисками	3.00

І. Кикіш, М. Беник, М. Протиняк, Р. Левицький, П. Когут, Т. Костинець, М. Дужий, Т. Фрицян, С. Вуйван, Романишак, В. Гришко, Іванишин, В. Мокашів, Я. Левицький, М. Боронський, Д. Новошицький, В. Калинович, М. Вабін, П. Береза, М. Бойко, О. Вараниця, Г. Хом'як, Д. Вагрій, М. Синиця, Ф. Якубів, І. Настич, П. Гнатів, Г. Голубовський, Т. Рощкевич, М. Дерень, М. Вожак, І. Дрогомирецький, М. Петраш, С. Кравець, Ю. Восчко, О. Купранець, М. Благуца, Т. Благуца, С. Шербак, Г. Іваненко, В. Куцан, Ю. Коваль, Д. Деркач, Дрогомирецький, В. Вацвин, С. Верес, М. Тихий, М. Дума, З. Мандибур, Г. Судаль, І. Данчак, М. Гаврич, П. Сивульський, М. Ковалишин, С. Жуківський, П. Береза, Добровольський, І. Бойко, Кок, А. Попович, П. Гасюк, І. Огірко, С. Ванько, Т. Котів, О. Васків, О. Шипіль, А. Боровий, Т. Опарик, П. Ядків. 0.75 дол.: С. Пірко. По 0.50 дол.: П. Воднар, В. Буда.

Пітсбург:

По 1 дол.: М. Бібик, С. Гундяк, В. Микитюк, М. Любинецький, І. Когут, П. Годованець, М. Турчин, М. Дуткевич, М. Гранко, Ю. Косарич, нечіткий.
По 0.50 дол.: І. Піртко, В. Воробій, А. Пинтик, В. Гілчанський.

ВІСНИК

ТРИ ПОСТАТІ — ОДНА ІДЕЯ

(В 20-ту Річницю смерті сл. п. Є. Коновальця)

Кожен нарід виявляє себе через окремих людей-провідників, що стають виразниками історичного змагу нації. Український змаг 20 століття за державну незалежність не відділити від трьох Великих Мужів-героїв — Петлюри — Коновальця — Чупринки. Кожний з них на відповідному етапі державницького змагу очолював його, формував і оформляв ідею змагу у відповідні форми. Складаючи поклін їм, підкреслюємо свою вірність ідеї, а з їхніх діл черпаємо насагу для дальшої боротьби.

Без перебільшення можемо сказати, що ідея, за здійснення якої віддали життя три Великі Мужі, нині стала всенародною, нею перейнята нація, з якою шалено воює окупант України. „Петлюру”, коли ходить не про особу, не так легко знищити, як думають росіяни, і спинити природній розвиток національної свідомости провокаційними заходами федерації ледви чи пощастить росіянам”. Так писав Головний Отаман на вигнанні незадовго перед смертю — 16. V. 1926 р. У Парижі впав Голова Держави, поцілений сімома кулями російського агента, а Петлюра, як символ ідеї, живе. В тому ж листі він бачив і вказував нам, що „самостійність України вирішуватись буде підражунком організованих сил нашої нації, як політичних, так і військових. З цими знаряддями навіть українські соціалісти інакше розмовлятимуть з своїми „дорогими камратами” — росіянами з П інтернаціоналу”. Смерть не дозволила йому „робити все” для зміцнення отих організованих сил. Це припало Є. Коновальцеві — основоположникові українського націоналізму.

Дехто говорить, що український націоналізм оформився, як психологічна реакція на програну війну України з Москвою. Хоч формотворець його — Є. Коновалець, як зрілий політик, оформляючи стихійні націоналістичні сили

в організований рух, був переконаний, що національна революція не була програною, коли вона не сплямила чистоти свого прапора компромісом з ворогом. На епопеї героїзму людей, що мужньо вмирили на полі бою за Україну, Є. Коновалець оформив націоналістичний рух на безкомпромісовій засаді: „ти мене убити можеш, але жить в неволі не примусиш”.

Під польською займанщиною ОУН оформляє національно-політичне життя в акціях, революційної боротьби і в безкомпромісових вимогах до ворога, а в національній спільноті переборює провінціалізм думання і кон’юнктуризм в політичному мисленні. На судовому процесі проти п’яти учасників віденського Конгресу польський прокурор, вимагаючи суворої кари підсудним сказав: „Не те страшне, що члени ОУН підпалюють скирти, але страшне є те, що ОУН підпалює людські мозки, бунтує серця, ширить почуття покривдження серед українців. Кожна їх летючка є набосм наповненим динамітом ненависти. І в цей динаміт вони хочуть перемінити 45 мільйонів українців, які не наче, як вони твердять, існують у світі”. Тому то з українським націоналізмом так воювала Польща і Росія.

Як реальний політик, розуміючи шкоду від політичного провінціалізму в державницькому змагові, Є. Коновалець кидає гасло, що дорога на український Львів лежить через Київ. Ми іноді забуваємо те гасло, хоч в усвідомленні, а ще більше в практичному здійсненні його тут, на вигнанні, криється успіх чи неуспіх нашого змагу в допомозі тим, що боряться в Україні.

Мало досліджена дипломатична діяльність одного з найбільших дипломатів нашого новітнього змагу. Небезпеку її, як і всієї творчої бойової праці Покійного, належно оцінила Москва для себе, тому й чатувала пильно через

своїх агентів за його переїздами в європейських столицях. Двадцять років тому не стало того, хто бачив, що в ударі Берліна з Москвою вирішна роля належатиме Україні, як головному об'єктові змагу.

**

В хуртовині війни Україна вилонює найреальніші сили нації — УПА, з її легендарним Командиром, політиком і стратегом — Тарасом Чупринкою на чолі. Велич змагу, яким керував він в тому, що нація стала не по одній чи другій стороні, а стала на прою з обома загарбниками, і, спираючись на збройне рамення — власну національну армію, світові проголосила свою волю до державного життя. Треба було чимало часу, щоб світ повірив, що в добу моторизованих армій могли триматися і завдавати дошкульних ударів народні месники, творячи політично-соціальні форми для відновлення держави. Коли в Ялті і Потсдамі великопростірні землеміри творили мир за формулою двоєння і поділу націй, Т. Чупринка в зверненні говорив світові, що Україна і інші поневолені народи не приймуть того миру. Сталося так, як мало статися: замість миру прийшла непереривна війна з різними назвами.

Для ліквідації третього Державного Мужа треба було спеціально вишколеної армії. Легендарного генерала не стало, але перемоги Москва не здобула. Змаг триває і під імперським пресом готуються сили, що у відповідний час стануть на прою з імперією, розвалить її, відновлюючи державну волю України з її правдою. Для боротьби з нею в Парижі ворог застосував пістолю, в Роттердамі — бомбу, а в селі Білогорщі — дібрану армію. В завтрішньому вирішальному змагу і ворожа армія стане безсилою, бо ідея, за яку віддали своє життя Три Герої, непереможна.

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
„Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

I. В-к.

МЕКСИКО — ЕТАП

Про Конференцію в Мексіко, на якій зібрались представники 65 націй, щоб устійнити політичні заложення Світового Антикомуністичного Конгресу, вже писала українська преса. Говорять про Конференцію і в кулуарах. Всі признають її безсумнівний успіх, а дехто, не заперечуючи його, додає „але”... Мовляв, шкода, що не відбулася вона в Нью Йорку і не були персонально присутні представники урядової політики. Є й такі, які думають, що коли їх там не було, то нічого особливого й статись не могло.

Як би не судили і не пересуджували та перемивали, безсумніву, Конференція стала політичною подією. Вперше зібрались представники азійських народів, Європи, Латинської Америки і Північної Америки, разом з представниками поневоленних Росією народів (АБН), щоб устійнити плятформу боротьби проти комунізму. Подолано регіональні перетинки, локальні упередження перед небезпекою московсько-більшевицької агресії, яку досі землеміри великопростірної політики заслоняли інтернаціональним комунізмом. Обороняючись від нього, некомуністичний світ втратив багато важливих позицій. Та інакше і бути не могло, бо оборона, в якій оминається і щадиться керівний штаб ворога (Москва), ніколи не може бути успішною. А про наступ на ворога нема що й говорити при дотеперішній стратегії великопростірної політики. На свободу людську наступила і відвойовувала її від народів большевицька Росія, а за дотеперішньою схемою оборонної стратегії, ту свободу боронено тільки від інтернаціонального комунізму, яким прикривався і прикривається російський імперіалізм. Хоч знають добре, що агресія Росії не почалася за большевиків; вони тільки реалізують давню імперську ідею московського месіанізму, заслонивши імперіалізм інтернаціональним комунізмом.

В листі до Майкова Ф. Достоевський ніби про теперішнє писав ще в 1868 р. так: „Всьому світові готується велика обнова через русську (московську) думку (яка міцно пов'язана з православ'єм, ви праві), і це станеться протягом століття — ось моя пристрасна віра. Але

щоб це велике діло сталося, треба, щоб політичне право і першість великорусского племені над всім слов'янським світом довершилось остаточно і вже безспірно. (А наші лібералішки проповідують розпад Росії на союзні штати"). (Н. Лосский — Достоевский и его христианское миропонимание).

Про „велику обнову світу” московізмом думав не один Достоевський, те думання було імперським „вірую” всіх чоловічих мислителів, політиків і цілої імперської верхівки. Большевики тільки реалізують, покищо уміло, той сатанинський месіанізм, а великопростірні політики, що зводять оборону свободи людської тільки від інтернаціонального комунізму, допомагають большевицькому вітрові гуляти сьогодні в підопічних країнах Азії і Африки. Нині змагається на континентах Азії і Африки, де ідеї національно-державної незалежності стали панівними серед опікованих досі народів, де хвилі національно-визвольних рухів котяться швидше, як то передбачали опікуни цих просторів. На ті простори — досі підопічні і підмандатні — наступає російський імперіалізм в масці безрідного комунізму, а оборонці так зв. Заходу чомусь промовчують суть месіаністичної засади того наступу.

На Конференції в Мексіко вперше названо суть змагу, штаб, звідкіля ним кермується. В постановах Конференції чітко і недвозначно стверджено: „Тому, що міжнародний комунізм є інструментом російського імперіалізму, боротьба проти міжнародного комунізму є рівночасно боротьбою проти російського імперіалізму”. Вперше в історії змагу світів устійнено і голосно сказано, що наступає на вільний світ і наступом керує Москва. Преважним є, що азійські народи, визволяючись від колоніальної опіки, збагнули, що на їхні простори насувається модерний російський колоніалізм, далеко грізніший від дотеперішніх опікунів. Очевидно, що те устійнення чи зрозуміння не прийшло так собі, само. Треба було наполегливої, систематичної праці, щоб антикомуністи Азії, які досі були наставлені на боротьбу проти комунізму, прийшли до переконання, що Азію, в якій Росія вважала себе „дома”, відвойовує російський большевизм.

Перед Конференцією в Мексіко відбулося кілька регіональних Антикомуністичних Кон-

гресів: в Південній Америці, в Азії і в Європі. На всіх конгресах поважну роль відігравали представники Національно-Трудового Союзу (НТС), які через нашу неприсутність репрезентували там советський народ, як одно ціле. Москалі чи великороси, думкою яких, втіленою в большевицьку догму, „оновляється світ”, представлялися на тих конгресах, як і у всій антикомуністичній московській пресі, першими жертвами і найбільшими мучениками большевизму. Завоювання національних держав Росією, що відновилися були під час розвалу її в національних революціях, представляються, як річ samozрозумілу, згідно з волею народів. Про якесь право на визволення з-під московської опіки, про відновлення державного життя народів, завойованих Росією в різні часи її агресії, не було й мови. Весь час говорилося про боротьбу тільки з комунізмом. З тим імперіалістичним плетивом солідаристів, які користуються поважними „стипендіями” від деяких землемірів великопростірної політики і спеців від советських справ, звів перший бій в Сайгоні Я. Стецько, запротестувавши проти того, щоб НТС, який бореться більше за збереження цілості імперії, ніж проти большевизму, репрезентував поневолені народи. Наша „легітимна” зовнішня політика пройшла мимо того, не хотіла бачити, що в монтуванні єдиного антикомуністичного фронту ми мали б бути здані на ласку єдиноділимців. А їхні програмові засади чи заложення були увиразнені на Гаазькому Конгресі весною минулого року „За права і свободу Росії”. В повідомленні Комітету Конгресу проф. Самарін ствердив таке: „Я став настільки послідовним „контрреволюціонером”, що я проти революційного завалення Советів. Серед багатьох руйнівних наслідків такого повалення — розчленування Росії, припинення її індустріального і швидкого піднесення, як і багато інших небажаних наслідків на населення Росії неминучі”.

Так писав орган НТС „Посев” 12. V. 1957 р. про позиції Гаазького реформаторського конгресу, на якому крім достосування антибольшевизму до большевицьких реформ в імперії, ніби відбулась і виміна інформаторами. На конгресі еміграційна сметанка імперії, ставлячи підпорки імперському режимові, щоб запобігти неминучому розвалові Росії в націо-

нальних революціях, деклямувала про еволюцію імперського ладу. Тут сталося тихе порозуміння імперських сил з обох боків греблі проти народів поневоленних будь-коли Росією. Програмово устійнено тактику російського комунізму і антикомунізму до імперії. Очевидно, що зроблено це не в протоколах, не декляративно, а за тихою згодою. Російські антикомуністи будуть говорити про вади комунізму, звеличувати народ-богоносця (москалів), але відміняються від активних способів боротьби. „Настав час, коли треба покинути мутити голову бідному руському народові, що тільки в революції він найде спасіння від комунізму”. („Н.Р.С.” 16. VI. 1957 р.) На таке діло найшлися і поважні кошти, очевидно, не НТСівські.

Слідом за тим у Франкфурті солідаристи скликали антикомуністичний конгрес, на якому було понад 200 представників з різних країн світу. Всі видатки, пов'язані з подорожжю хтось покривав, а розраховувалась каса НТС. Затія була організована на широку, як кажуть, скалю. Учасники мали побачити і переконатися, що хтось за тим всім стоїть і з повним гаманцем — то психологічні впливи. На цьому конгресі були і представники Міжамериканської Конфедерації Оборони Континенту — голова адмірал К. Пенна Ботто і генеральний секретар Хозе Лоренс. ЦК АБН, скориставшись з їхнього побуту в Німеччині, підписав умову про співпрацю між АБН і Міжамериканською Конфедерацією. Подібний договір укладено і з АПАКЛ — Антикомуністичною Лігою Азійських Народів. Ці умови переплутали карти імперських грачів, бо азійські ініціатори Світового Антикомуністичного Конгресу побачили над чим працюють імперські сили російської еміграції. Не про свободу народів вони думають, борючись з комунізмом, а про права і свободу Росії, що століттями накидає свою думку народам, поневолюючи їх. Участь в підготовних роботах до Конгресу представників поневоленних Росією народів (АБН) перекреслено пляни і задуми єдинонедлімців. В плянах того збереження було подумане і „непередрішенство”, яким поділено нас і інші еміграційні сили поневоленних народів.

Переконавшись, що в Світовій Антикомуністичній Лізі, над створенням якої працюють на-

ціональні сили народів, не вдасться зберегти імперіялістичні засади, НТС повів акцію, щоб зірвати Мексиканську Конференцію. А коли це не вдалося, то відмовився брати участь в ній, повідомивши, що через брак коштів неспроможний вислати своїх представників. Очевидно, що не в грошіх була причина, а в засадах, які мала виробити Конференція для Конгресу.

Під час дебатів над тим проти кого вестиме боротьбу Об'єднання світових сил — чи проти абстрактного комунізму, чи проти комунізму керованого і унапрямлениого Москвою, представники азійських народів оглядалися на делегатів Північної Америки, які на початку дебатів уникали окреслення боротьби проти російського імперіялізму. Українська теза, а вірніше, теза АБН, що не мислить боротьби з комунізмом без боротьби з російським імперіялізмом, як натхненником, керівником і організатором світового комунізму, прийнята Конференцією величезною більшістю. Делегати Латинської Америки повністю підтримували українські позиції. Тоді й делегати Північної Америки, до яких на початку прислухалися представники азійських народів, погодилися, що боротьба тільки з інтернаціональним комунізмом, яким прикривається московський імперіялізм, є безпредметною.

В постановах Конференції наголошено, що Світова Антикомуністична Ліга, яка має бути створена на Світовому Конгресі за Свободу і Визволення, ставлячи своїм завданням знищення комунізму і російського імперіялізму, бореться „за відновлення національних незалежних держав на етнографічних територіях народів, поневоленних Москвою будь-коли у Східній і Центральній Європі та Азії”. Зайво говорити, що оте позитивне окреслення, в якому намічається цілі боротьби є і буде великим мобілізуючим чинником для поневоленних народів. В дотеперішній боротьбі проти комунізму те позитивне чомусь промовчувалось, чим улегшувано московську агресію. Коли б постанови Конференції, які має схвалити Конгрес, запланований на осінь, були доведені до народів, на той бік греблі, то напевно б штучно утворена облудна рівновага сил, що спочиває на страхіві, швидко б змінилась на користь свободи. А щоб те сталося доведеться

подолати ще чимало труднощів, побороти ще чималі перепони.

Мексиканська Конференція є тим першим і поважним етапом в зовнішньо-політичній роботі на шляху до перемоги ідеї свободи народів і людини. Постанови її перекреслюють всі попередні теревені, на яких жирувало єдиноділімство, вплутуючи й деякі наші політичні сили в свої тенета, узалежнення державної волі народів, окупованих Росією від всесоюзного плебісциту. Постанови Конференції перекреслюють еміграційні теревені про мирне переродження імперського комунізму, наслідком чого, як думають простуваті еволюціоністи, може прийти до визволення народів. Хвилеве тактичне послаблення імперського централізму, коли й мало місце, то для більшого скріплення централістичних большевицьких обручів над окупованими націями. Надії на еволюцію імперії через яку, мовляв, прийде до відновлення завойованих держав, не тільки наївні, а й небезпечні — вони є в пляні імперських сил, байдуже якої вони барви і по якому боці греблі перебувають.

Немає сумніву, що політичні постанови Конференції закривають єдиноділімські сили проти нас, проти самостійницької політики. Такі закони боротьби. Українська спільнота і політичні середовища, що хочуть бути корисними у боротьбі за державне визволення нації, мають змогу і обов'язок підтримати і допомогти в створенні світового фронту боротьби народів за свободу і визволення, що буде оформлене на Конгресі, який підготувала Мексиканська Конференція. Політичні сили, що говорять про самостійність, а свою так зв. зовнішню політику достосовують до камертону попередніх дядьків, мають змогу стати в один гуж самостійницької політики, коли не хочуть, щоб їхнє „непередішенство”, яким вони так хваляться, використовувала Москва для боротьби з осоружним їй націоналізмом в Україні. Ось у лютневому числі „Жовтня”, який видається у Львові, читаємо таке:

„У так званому американському комітеті... першу скрипку грають російські білогвардійські попередішенці, які не визнають існування української держави. На їх думку справа ще мусить „вирішитись”, річ ясна тоді, коли б вони дорвалися до влади. Як було б вирішено це

Д. Донцов

ЕРИХОНСЬКИЙ КОМПЛЕКС

Небезпека нових струсів, що нависла над Європою, наближається до берегів Чорного моря. Чи займе Україна активну поставу, коли зачнеться гра за спадщину большевизму? Рішаючим в таку годину є чинник моральний. Про це писав колись француз Люї Мадлен: „коли протягом останніх літ ми відступали під натиском залізної волі, то пояснюється це насамперед тим, що наша власна воля залізною не була”. Альберт Ріво, згадуючи про моральну капітуляцію Чехії перед Гітлером, писав: „відповідальні рішення всюди приймає мала жменька людей... В 1914 році долю Франції виніс на своїх плечах Жофф... Під Верденом нас врятувало завзяття Петена... Роля чужинецьких агентів на тім і полягала, щоб вишукати всіх непохитних, здібних ставляти опір, людей і не допустити їх до влади всякими засобами. І навпаки, сприяти наближенню до влади людей, що піддаються спокусі або залякуванню”.

„Моральна капітуляція”, переполох, атмосфера страху, коли хтось капітулює лише під загрозою удару, — що це таке? Що є цей, такий важливий в великій історичній хвилині, момент?

Класичний приклад цього моменту, що улегшує його аналіз, дає Біблія, книга Йосея Навина. Там знаходимо те, що я називаю ерихонським комплексом. Є це низка уявлень, з'єднаних певним сильним, в данім випадку, ерихонським почуттям. Бо капітуляція — фізичні чи моральні — перед самою битвою, на саму загрозу, справді нагадують оту біблійну подію, коли від самих трубних звуків і криків, в руїні западалися мури твердинь.

Вирушаючи в похід, Йосей Навин дістав наказ від свого Бога Єгови: „стій твердо і мужньо, мусиш бо поділити між народ свій цю землю, що я клявся батькам їх дати у наслідну державу” — цебто як „лебенсраум”. У Йосея нема страху, але йому пояснюється, що „призначення”, чи навіть обіданки, Єгови не вистачить. Треба й самому бути „твердим і мужнім”. І — спритним... І післяли напасники своїх шпигунів до Ерихону „на розгляд” і з'явилися вони, очевидно, не у ерихонських патріотів, а — у „блудниці Рагаби”, яка й сховала їх. Але цар Ерихонський щось занюшав... „І післяли цар Ерихонський до Рагаби з наказом: видати мені людей, що прибули до тебе... бо вони прийшли розглянути всю країну”. Та Рагаба їх не видала, збрехавши висланцям свого володаря, а зайдам сказала: „я добре знаю, що Єгова приділив цю землю вам, бо на нас напав страх перед вами і всі осадники цієї землі помліли перед вами”, уздрівши на-

питання — не важко відгадати. Вистачить сказати, що всі вони визнають Україну за частину Росії, а українську мову за зіпсовану російську мову”. Крайня пора легітимним політикам випрягтися з імперського воза.

пасника. Знав Йосей, що в таких випадках треба звертатися до блудниць чужого народу.

Самохвальна реклама противника, перелякала й спангеличила ерихонців. „Во ми — каже Рагаба — чували про те, як Господь висушив воду в Червонім морі перед вами, як ішли з Єгипту ви, і що ви вчинили обом царям Аморійським, що були по тім боці Йордану... що ви їх вигубили. Як же ж ми про те почули, так серцем поздавалися в тугу і в кожного з нас зомліло серце перед вами"... Через рекламу, „чутки” про геройські вчинки напасника і про те, що за ним стоїть божеська сила, або — кажучи модерним жаргоном — „історична еволюція”. Під впливом тієї реклами і царі Аморійські... і царі Ханаанські.. удалися в тугу і не стало в них духу проти синів ізраїлевих”, бо і до них дійшла чутка про славні вчинки противника, що в зародку паралізувала їх мужність і волю спротиву.

Зрадники свого володаря і нації, рішили, що „і так все пропало”, блудниця Рагаба, як ніжна істота, повна любови і чулості, що особливо любила своїх рідних і крвних (понад націю), сховала ворожих шпигунів, попросивши за це винагороди: „тим же — просила — забожітесь мені Господом, що за мою добрість до вас (сказати б тепер за брак шовінізму), і ви покажете добрість домові отця мого; що ви батька і матір моїх, братів моїх і сестер моїх та й усе доміництво їх оставите живими і нас обороните від смерти” (відомо бо, що у таких блудниць — колись і тепер — є дуже розвинене почуття гуманності і любови до ближнього ну, і до себе).

Напасники, отже, — дбали про свою справу, справу своєї нації, Рагаба — про рідних, про „фамілію”; вони — про загальне, вона — про приватне. Напасники брали чужу землю і зверхність над нею, а блудниця, що зрадила свій край — обіцяли взаїмну „добрість і щирість”. Тих, що зберуться у блудниці в хаті, тих напасники помилують; цебто тих, які створять з блудницею „об’єднання”. Але „хто вийде за браму на вулицю”, хто не захоче залізти в діру приватних справ, тим пощади не ждати.

Вернувшись до свого пана, розвідники ізраїльські донесли, що „подав нам Єгова в руки всю землю, бо усі осадники тієї країни помліли перед нами”. Маючи цю певність, певність повної деморалізації оборонців, відділи Навина набралися такої відваги, що їм море було по коліна. Неначе по сухому, переходять вони Йордан, і „двинули на війну в ерихонські степи”.

Дальша історія znana. Як сім священиків затрубіли в сім труб; як весь народ напасників, почувши трубний звук, відповів галасом і бойовими криками; як впали від того пекельного гамору мури міста і напасник увійшов до Ерихону; як урядив там погром автохтонам; як запровадив новий закон, закон переможця: місто проголосили „проклятим”, а „тільки блудниця Рагаба з усіма, що з нею у хаті” (сказати б у її партії) — зазнала шани, довгого і „щасливого” життя... Як тепер тичини і корнійчуки. На цім властиво і кінчиться історія труб Ерихонських. На підставі цього короткого переповідження, можна вже зро-

бити аналізу ерихонського комплексу. Складники того комплексу такі:

1) Почуття власної нижчости, безвихідности становища, „призначености” бути жертвою на вівтарі чужих богів; свідомість безвиглядности, марности опору і — страх перед народом-„богоносцем”, на якого не вільно руку піднести, бо були б це „некультурний шовінізм” або „ксенофобія”. Таким народом-„богоносцем” був — і для многих досі лишився — напр., московський народ, що мав ушасливити ерихонські народи своєю суздальською мудрістю і культурою „лапотників”. Гіпноза була така сильна, що навіть ті, не раз, що тихцем протестували проти нахабства того чи іншого „культуртрегера”, — боялися виступати проти нього відверто. Того ж, хто виступав проти всього народу-„богоносця”, того зараз плямували „шовіністом” і „людоненависником” ерихонські блудниці від політики. Навпаки — Ізраїля, в біблійнім випадку, вирізняв (так як і москалів) комплекс — досить фантастичний — своєї вищости, почуття своєї — ще більш фантастичної — „вибраности” серед народів. Першому з тих народів дана була обіцянка: „усяке місце, де ступите підшоною ноги вашої, наділю вам”, буде воно вашим... Цілком так, як чванився завойовник вільного Кавказу ген. Ермолов: „там, де ступить нога російського солдата, там є Росія”.

Тверді й певні себе, люди Йосія суворо карали в своїй громаді ломання закону, вигублюючи „проклятих” з-поміж себе, не дозволяючи нікому від свого закону відхилятися — „ні праворуч, ні ліворуч”, ані „мішатися” з іншими народами, ні „брати в уста свої” імена чужих богів, ні „припадати перед ними”. Були вони виключно прив’язані до свого, і ворожі чужому. Навпаки, ерихонці — не знали тієї виключности, кланялися чужим богам і „припадали перед ними” і „братями” уважали зайдів в своїй країні. А навіть проголошували за єдиних патріотів блудниць, що продавалися напасникам.

2) Легковірність, властива плебейам, улеглість чужій голосній рекламі, як, напр., у нас — рекламі соціалізму, „українізації” большевицькій і пр. По стороні противній, навпаки, майстерне орудування рекламою і брехнею, геніяльна оркестрація ерихонських труб. Ці труби, свого часу, прищепили українській інтелігенції захоплення „великою” російською культурою, російською „гуманністю”, подив до потужної, непоборної імперії. Коли ж хто не йшов слідами Рагаби, проти нього здіймався пекельний гамір тих труб (в імені світової „совісти”), який робив загал — нездібним до сприймання жадних аргументів проти того чи другого „вибраного” племені.

3) Велика потульність, пасивність ерихонців в порівнянні з великою жвавістю противників. Останні — сама активність, вони їдуть підбивати землі, що їм ніколи не належали (в ім’я „поступу” і „богомданности”) і де вони хочуть жати несіяне. Ерихонці ж в похід не їдуть і поза мури міста свого не виходять (щоб їм не закинули „імперіялізм”). Нічого не говорить Віблія і про бої в самім місті, — лише про масакру, про погром подоланих. Напасники — всюди

посилають на звиди своїх розвідників, другі — спускаються на чутки, пасивно їх приймають, не перевіряючи, а іноді чужих шпигунів приймаючи (з властивою їм гостинністю) як приятелів, ховаючи (з гуманності) перед висланцями власного князя. Подібно як реклямовані Грушевським „татарські люди” на старій Україні. Одні стрясають повітря сурмами своєї пропаганди, другі — не здобудуться навіть на те, щоб заткати ватою вуха.

4) Перші — вимуштровані безнастанними пригадками „стояти твердо і мужньо”, не знати ваги в порухках з ворогом. Начальники Йосея Навіна промовляли до нього: „хто б не ставив спротив велінню твому, і не послухав наказу твого, тому смерть”. Другі — не знають тієї твердості і мужності, хутко знеохочуються і перебігають до блудниці Рагаби. Нещасний цар ерихонський безсилий щось наказати, не вмів навіть проти блудниці виступити, яка не схотіла „видати людей, що прийшли до неї”. Перші, напасники, мають тверде серце до своїх шкідників громадських, бо „клятих вигублюють між собою”. Ерихонці — ні, вони дуже людяні і перечулені. На першу чутку про наступ Йосея — „зараз вдаються в тугу” і „серце в них мліє”. Своїх „клятих”, що накладають з ворогом, не „вигублюють”, навіть не догадуються, що вони є серед них, а коли й підозрівають (бо інакше не післав би цар ерихонський до мешкання Рагаби), то хутко дають себе переконати, що там нема нічого злого. А може й тому, що рука в них не підноситься на своє, рідне, ерихонське, бо — „все ж таки”, хоч Рагаба і зрадниця, і блудниця, але ерихонська зрадниця, рідної крові, а чи ж можна проповідувати дику ненависть ерихонця до ерихонця? Чи можна проповідувати „братовбивство”? Таке ж чуле серце має й сама Рагаба, впускаючи до себе і переховуючи чужинецьких шпигунів, що прийшли щоб знищити її народ. Вона називає своє відношення до них, — „добрістю” і „милосердям”...

5) Йосея і його начальників вирізняла велика віра не лиш в своє покликання, а й в свої сили. Ерихонців вирізняє повний брак такої віри. Перші, хоч знали, що за ними їх Єгова, все ж уважали потрібним бути „кріпкостійними і твердими”. Не спускалися лише на поміч вищих сил, знали бо що вони тим допомагають, що в собі силу мають. Інакше ерихонці: навіть загрожені витеребленням, не відкликуються до власної сили, бо не вірять що світ — це арена бою, з його законами.

6) Ерихонці, в противність до людей Йосея, живуть не справами нації, а своїми приватними. Добробут одиниць або родини важніші для них від незалежності країни їхньої. Животиння піврабів воліють від небезпечного життя панів, Рагаба дбає не про наказ свого володаря, не про рятунок свого міста, лише — про батька, матір, сестер, братів, про себе і усе „домівництво”, що його хоче насамперед врятувати від загибелі (щоб далі в спокою управляти свій фах), не країну від упадку. Яскраво підкреслює різницю в психіці обох племен відповідь висланців Йосея. Вони обіцяють, при майбутньому погромі її зем-

ляків, помилувати Рагабу з її кодром, але — „коли вони не зрадять у нашій справі”. Рагаба говорить про родину, а ці — про справу.

7) Була ще одна порода ерихонців — це так звані габаонці, гевії. Ці навіть не ждали на трубні звуки, а просто звернулися задалегідь до Йосея через своїх послів, щоб, прийняв протекторат над ними: — „і відказали вони Йосеєві — ми хочемо твоїми підданими бути, тож учинить з нами умову” А умова та полягала на тім, щоб їх тільки „не позганяли зі світу”, щоб Йосеєй „запевнив ім безпеку”. Йосеєй прийняв протекторат над тими „плебейми-греккосіями”, а з нових союзників (як колись з „татарських людей” баскаки ханські) зробив „рабів проклятущих, дроворубів та водоносів” для Ізраїля. Була це „умова”, подібна до тієї, яку напр. Винниченко, або взагалі ліві „ес-ери” і „ес-деки” наші, укладали з московсько-большевицьким Йосеєм, — віддавалися вони під його „протекторат”, під протекцію московської Компартії, з тим, щоб за це помилувала вона їх, габаонців, а решту народу, „куркулів” і „буржуазну інтелігенцію”, вигублювала б як хоче. Під протекцією лишалися тільки вірні слуги большевицького Йосея, партійні або віршороби-славославці (Сосюри, Тичини і пр.), які за „рідну мову” вирікалися влади; за „землю” (що потім теж в усіх відібрали) — вирікалися „волі”; за „соціалізм” — вирікалися самостійності. Зрікаючись свого життєвого простору, діставали — і то не все — право животіння на своїй землі; ставали як ті гевії, — „рабами проклятущими, водносами і дроворубами” вибраного народу.

8) Ця порода габаонців чи гевіїв, їх психіка, — становить окремий складник ерихонської психіки. Це наївна віра феллахів, що спір з напасником іде про дрібнички; що до всього з ним можна договоритися. Це була сліпа віра, що, коли віддадуть владу в своїй землі чужинцеві, коли складуть „умови” з племенем завойовника, яка „запевнила їм безпеку”, то й далі вони в супокою оброблятимуть свої виноградники і пастимуть свої стада, і співатимуть свої пісні на „рідній мові”... Але так не буває! По цій умові, стали габаонці, біблійні і модерні, наші, лише „рабами проклятущими” та й тільки в чужинця. Читаємо в Біблії, що коли вправ Ерихон та інші міста „землі обітваної”, сказав Єгова до вірних йому: „я наділив вас землею, в якій ви не трудилися і городищами, що не ви їх будували, а ось ви осіли в них; виноградниками й оливковими садами, що не ви насаджували, пожиткуєтесь”.

Ці страшні слова мають глибокий сенс. Доводять бо, що хоч як біблійні чи інші ерихонці, віддані на поталу завойовникові; хоч як хотіли займатися „органічною працею”, „реальною роботою”, розбудовуючи свій економічний добробут, тримаючись своєї скиби як п'яний плота („мене з хлопа не скинеш!”), — все це було до нічого. Ніщо не допоможе людям народу, який не хоче позбутися ерихонських „чеснот”. Завше будуть вони дурні, трусливі і плотські, розтопані племенами не ерихонських, а інших прикмет.

9) Нарешті, фатальною хвилю ерихонської психіки є те, що не вміють вони, як кажуть французи, — *voir grand*, ні *faire grand* ерихонці ніколи не можуть збагнути, навіть по десятках літ кривавих научок, що світ це arena боротьби, де, щоб перемогти, треба бути одержимим силою духа. Силі біснувати, одержимих злим духом, треба протиставити не пакт з ним, а ту силу духа, що сходиться з вищих потуг над нами. Цієї мудрости не знали ерихонці. Вони або шукали „безпеки” під чужим паном, як геві; або для своїх виноградників, чи, як тепер сказали б, для своєї „мови”, „просвіти”, або „маслосоюзу”; або — безпеки особистої, як Рагаба з її кодром; або без спротиву корилися своїй долі, як ерихонці взагалі. Незрозумілий їх психіці був закон боротьби, дивачний їх почуттю „гуманности” і угоди, осоружний їх „любви” до родини, клану і рідної клуні, гопака, ковбаси та чарки, тієї любови, за якою гинула їх любов до своєї нації, до своєї Землі, до Бога. Не розуміли вони, що Господь тих вибере як своїх слуг, хто є тверді і невгнуті, і які вигублювали відступників з поміж себе. Що не зробити з ключа батіг, ні з кізяка кулі. Не вміли *voir grand*, ані *faire grand*.

Не розуміли ерихонці ніколи замірів своїх напасників, як не розуміють їх і наші, сучасні, ерихонці. Думали, що Йосесві іде лиш про зверхність, про те, щоб їх поконати, коли він думав про їх повне витереблення... Так як чехам здавалося, що „райх” домагається лише „рівноправности” судетців, коли йому йшло про нову „римську імперію німецького народу”... Так як українські соціалісти в Києві думали, що Кремлівці йшли про „право свободної агітації” на Україні для комуністів або про демократичний уряд в Києві, коли тому йшло про відновлення імперії Петра і про обернення хохлів в „рабів проклятущих”. Ніяк феллахи не могли збагнути грандіозности, звернених проти них, плянів напасника, до бруталности й безоглядности його метод. Не вміли *voir grand*. Думали пересилити або їх перехитрити методами Гахи чи Венеша, методами Швейка.

Ерихонці — це окрема раса плебеїв, раса підніжків, не панів, голоти, не володарів, „свинопасів”, не „козаків”. І що цікаве, всі прикмети тих ерихонців — почуття нижчости, легковірність, пасивність, „гуманність” (безвольність і трусість), туподумство, страх перед острими рішеннями, вивищення приватного, егоїстичного, над загальним, плотського над духовним, — всі ті прикмети вдачі здбуємо і в біблійних, і в наших, і взагалі в сучасних ерихонців. Де одна з тих прикмет, — там зараз і друга! — доказ, що це справді суцільний тип, якого складники „гармонійно” пов’язані з собою, впливаючи з якогось одного коріння, логічно себе взаємно обумовлюючи.

Несрихонці мали в собі почуття великого (з знаком плюса або мінуса), Цезар мав це почуття, Цезар, який не тільки „не впадав в тугу” і не „млів”, коли бачив перед собою десятикратну перевагу неприятеля; не тільки не зменшував, перед своїми воювачами, числа ворогів, а навпаки, представляв його далеко більшим,

щоб справити своїм воювачам приємне „розчарування” в бою... Мав в собі почуття великого Фабій — великий противник Ганнібала, спаситель Риму від інвазії. Коли Ганнібал став паном майже цілої Італії, коли одчай і зневіра опанувала майже всіх, один Фабій ходив з високо піднесеним чолом, рівним кроком, з спокійним обличчям, розганяючи тих, що збиралися на майданах, щоб ляментувати, не „вдавався в тугу”. Він же ж видав декрет, що родини поляглих в боях можуть оплакувати своїх лише у себе дома і лише впродовж тридцятьох днів... Не так, як де-інде, десятками літ на академіях і в віршах... Крім того жадав, щоб Рим позбувся свого сумного вигляду, та, щоб, прикладом предків, сучасні йому римляни „ставляли на другім пляні батьків і дітей, а на першій — рідний край”. Як про це пише історик Плутарх, якого дальше не цитую, як образливий для рідних ерихонців „чужий взірць”... Зрештою і ми самі маємо багато таких взірців.

Розуміли й наші клясики (теж зненавиджені ерихонцями) вагу несрихонських чеснот для нації, розуміли, що значить в біді бути твердими і кріпкостійними морально й духовно, не доступними для ерихонського комплексу. Цеж наш Серапіон, описуючи татарський розгром, писав, як то — „князів наших і воевод кріпость ізчезла, храбрії наші „страха напоільше біжаше, мнужайшая же братія і чада в плін ведені биша”. Картає їх за те, що їх малість завинила нещастя, що впало на Рідну Землю, — не чужа перевага чи якась там „геополітика” чи становище „чайки небоги” при до розі.

Але були це люди іншої раси, іншої вдачі, іншої духовости, зліплени Богом з іншого тіста. Які знали, що якими б мурами не обводити, не обгороджувати міста, вони заваляться, коли в середині їх сидітимуть ерихонці душею. Впадуть на перший гук труб, впадуть як Ерихон — „без меча і лука”...

Вертаюсь до початку статті. Спліт грізних конфліктів, від яких душитися Європа (і з нею світ) наближається до берегів нашого моря. В добі таких конфліктів, в добі, писав Ріво, „іклів і пазурів”, відповідальні рішення приймаються малою групою, духовно не заламаних, які вміли б давати раду з своїми Рагабами, які пильнували б, щоб влада не опинилася в руках людей нездібних витримати бурю. Щоб той провід був в руках інших, непохитних, здібних до спротиву — духового і фізичного, які не піддавалися б залякуванням, підкупам, і обдуренням. Які вміли би *faire grand*.

Чи Україна в тім конфлікті, в тій бурі стане якоюсь Албанією, чи вільною нацією, залежатиме від того, які люди стануть на її чолі — люди типу Гахи, Венеша, Винниченка, Грушевського, чи типу Фабія, Цезаря, Клемансо, тип Хмельницького чи Гонти. Ерихонський комплекс мусить бути випалений в нашій душі, бо ерихонці не вміють вести корабля в бурю. Коли ж їх допустили до керми, то все знов скінчиться катастрофою. Тоді паном і володарем городів і садів на Україні, і цілої нашої Землі, лишиться північний варвар з його попихачами з інших рас, свідомий законів пра-

Михайло Кушнір

НОВІ ШЛЯХИ ІСЛЯМУ

(Закінчення з попереднього числа)

Період культурного й політичного занепаду ісламського світу тривав аж до кінця вісімнадцятого століття. Похід Наполеона до Єгипту поставив цей заспаний, миршавий світ віч-на-віч з молодю, енергійною, пружною Європою. Багнети французьких жовнірів вибили в застиглий шкаралупі вилім, крізь який почало вливатися нове життя.

Мусулмани були зачудовані й очаровані цим новим для них явищем європейської цивілізації, однак, ці почуття швидко перемінилися в зростаючий переляк, в міру того, як щораз то нові терени, ними замешкані, почали ставати здобиччю європейських великодержав. Впродовж кількадесяти літ більша частина мусулманських країн знайшлися під європейським володінням. Навіть велика територіально османська імперія була тільки безвладним тілом, яке європейські великодержави, з уваги на власні цілі, залишили при житті, але не перестали відривати від неї щораз то нові кусники, які долучували до своїх посілостей.

Але вже під кінець вісімнадцятого століття почали пробуджуватися відродженецькі рухи. Першою спробою оживлення ісламу, піднято ще в середньовічному дусі, було повстання секти вагабітів, які прагнули привернути ісламській релігії її первісну чистоту та створити теократичну державу, на таких самих засадах, що їх мала держава перших каліфів. Їх наміри перекреслив губернатор Єгипту з рамени султана, Мохаммед Алі Паша, якого війська

підбили Арабію. Але Мохаммед Алі Паша й сам із черги почав змагати до зорганізованню власної великої держави, що обіймала б арабські краї й була б адміністрована на європейський зразок. Але його пляни не здійснилися, головню внаслідок протидії Великої Британії. В половині XIX ст. альжирець Мохаммед ібн Алі ас Сенусі заснував у Лібії нову релігійну конфратернію, в засадах якої вагабітський пуританізм сполучився з організацією суфінського братства. Його наслідник Мохаммед алі Магді розбудував територіально розлогу теократичну державу, в склад якої ввійшли території Центрального Судану і Східної Сагари. У майже цьому самому часі дервіш Мохаммед Ахмед оголосив себе „відкупителем” Магді, в Східному Судані й побивши єгипетські війська, заснував державу релігійних фанатиків, яка проіснувала аж до кінця минулого століття. В Єгипті Арабі Паша повстав проти гегемонії турецько-черкаської аристократії в 1822 році, але одною з його цілей було також: протиставитися європейській пенетрації. Так світ ісламу почав пробуджуватися до боротьби. Іншого роду мислителем і реформатором був Шеїх Джемаль ад-Дін аль-Афгані, теолог і революціонер, який голосив ідею, що мусулманський світ, щоб протиставитися європейському хрестоносному походові, мусить перш за все засвоїти собі технічне знання, яке дає перемогу й могутність Заходові. Він домагався також введення ліберальних влаштувань і інституцій на європейський зразок та закликав до зцілення ісламського світу в одну державу під владою спільного каліфа, не виключаючи навіть шийцького Іраку.

Ідеї Джемаль ад-Діна підхопив султан Абдул Гамід, який став справжнім творцем руху, названого панісламізмом. Він розумів, що європейці мають нахил утотожнювати уряд каліфа з папським понтифікатом у Католицькій Церкві й тому Абдул Гамід почав приписувати собі начальну духову владу над цілим ісламським світом, одним словом, відігравати ролю „мусулманського папи”. Пропаганда, що йшла

лісу, неприступний голосу „гуманности”, вправний у „вигублюванню клятих” серед себе, і в їх вирощуванню серед противників, серед нас, дбайливий про диявольську „справу” свого „вибраного племені”, не вражливий на приватні болі рідних та їх „домовництва”. Тоді бідні українські трипільці знову „будуватимуть, трудитимуться і насаджуватимуть” пирамиди чужому фараонові на своїй землі, на якій вони самі працюватимуть як дроворуби і водоноси вибраного народу. Питання срихонців і провідної верстви стає в наші часи питанням життя і смерті нації.*).

*) Передрук з львівського „Вістника” кн. 5, 1939 р. переглянутий автором.

вання технічними винаходами і добродійства відкрито наново, відкриваючи цим шлях для поступу та культурного розвитку.

Іслам засадничо не визнає національних різниць. Усі вірні, без уваги на раску шкіри й матерію мову, є ненає одним „народом“. Од-нак під впливом ідеологій, що проникають з Європи, в багатьох, а може навіть у всіх — мусульманських — краях, зродилися націоналістичні рухи, деколи чисто лвокальні, деколи загальні. В наслідок спільності цілей, а саме опозиції у відношенні до політичної пенетрації європейських держав, — панісламизм і націоналізм, хоча в засаді відрубні, часто йдуть спільними шляхами, а деколи зливаються цілковито в одному руслі, а національні провідники бувають теж панісламістичними діячами. Помимо великих різниць, сварок і колотнеч, які ділять поодинокі держави ісламського світу й не дозволяють на однопільну політичну акцію, — існує там однак почуття, що інтереси мусульманських народів є засадничо всією такою мітажевіє переконання про конечність об'єднання їх в один спільний цільний блок. Центр акції, що змагає до цієї цілі й намагаться покисло передобороти лвокальні різниці, та сконсолідувати світ ісламу під культурним і господарським орлядом — находиться тепер в Ірані-стані. Лагодять теж різниці між поодинокими віроісповідними групами ісламу. Пийтські теологи в Ірані та в Іраку видали впродовж останніх кільканадцяти літ ряд творів, в яких підкреслюють деколи ильгити налягаючи правду аж до остаточної меж, що різниці між суннітським ішизом і шиїзмом є малі й неістотні. Ата Хан, відомий індійський багатур і водночас голова секти ісмалітів, опублікував перед кількома роками заяву, в якій ствердив, що ісмаліти є невід'ємною частиною ісламської спільноти й окреслив різниці між допсами секти й ортодоксальною доктриною, як незначні.

На поживалення релігійного руху вплинула сучасна політична ситуація. Західні держави, що в очак визнають релігійного пророка репрезентують християнський світ, дали, на жалі, в останніх роках докази, що, оголошені ними ідеями, в ім'я яких вони нїбито вели дурту світову війну, насправді не мають для них ніякої

іза Стамбулу, найшла великий послух у різних краях ісламу й безсумнівно панісламизм міг би стати поважною зарпозою для панування європейських великодержав на сході, коли б не політика тутого обскурантизму й безоглядної тиранії, ведена каліфом у відношенні до його власних підданих, які вреспі втратили терпелівість і скинули тирана. Таким чином, панісламському рухові покищо не пощастило.

**

Помимо намагання мислителів — новаторів таких, як єгипетський геолог Мохаммед Абду, як сирієць Мохаммед Ріа, чи Сір Саїд Аємед Хан Багатур, основник мусульманської колетії в Алжарт в Індях — іслам найшовся в так великому занепаді, що деякі мусульманські народні провідники рішили цілковито зіврати з релігією. Атаюрк, бундівничий новочасної Туреччини, відбудовуючи свій край після першої світової війни, спер турецьку республику на засадах зовсім світських, намагачучься накинати турецькому народові модерні європейський спосіб життя. Його сльдами пішов Ріах Шах в Ірані, а також пробував це перевести з негатиивним висльдом, Аманулах, король Афганістану. Зовсім іший шлях вибрав Абдуль Азіз ібн Сауд, який, організуючи своє нове королівство Арабії, зробив релігійні засади вагабітського пуританізму, значно зрештою ним самим злагідненого й змодернізованого, фундamenteм державної влади. Ібн Сав-дові треба теж у великій мірі приписати релігійне відродження Ісламу, бо його сльдо стало прикладом для тих усіх мусульманських провідників і державних мужів, які не хотіли зіврати з релігією. Змодернізований вагабізм має тепер гарячих прихильників у колах націоналістичної молоти в багатьох ісламських краях, коли сфідетська версія ісламу є й дельше популярною формою релігії, серед народних мас.

А втім пенетрація європейських ідей спричинила дуже поважні зміни в самій релігії. Ін-стипуцію каліфату, яку раніш вважали неохідною, скасовано у 1925 році. В багатьох ісламських краях введено законодавство європейського типу. Ымансипація жінок зробила і все ще робить великі поступи. Правознавці й геологи не kwestіюють вже тепер користь

вартости. Палкі загально-людські гасла Атлантийської Хартії, а опісля статуту ОН, виявились димовою заслоною, якою закрито приватні інтереси великодержав, яких одинокою ціллю є безпека власної шкіри за всяку ціну та роблення інтрантних торговельних інтересів. У висліді почала розповсюджуватися глибока погорда до Заходу, сполучена з нехиттю до релігії там пануючої зі зростаючим водночас почуттям вартости власної віри. В наслідок цього, навіть в атеїстичній до недавна Туреччині, слідний постійно зростаючий зворот для ісламської релігії, а панісламістичні організації, часто крайньо фанатичні, як „Браття Мусулмани” (Іхуан аль Муслімун) в Єгипті, або „Жертвуючі себе для Ісламу” (Фідяне Ісламу) в Ірані, втішаються зростаючою популярністю серед молоді.

**

Большевики дуже зручно використовують ту ситуацію, щоб здобути для себе світ ісламу. Давня антирелігійна пропаганда, що була головною перешкодою розповсюдження комуністичної ідеології на Середньому Сході не є тепер, на думку кремлівських ватажків, — „товаром на експорт”. Цілком навпаки, большевицькі пропагандисти намагаються тепер доказувати з кораном у руці, що іслам зовсім не виключає марксизму.

Провідники народів мусулманських держав маючи дуже слабе уявлення про це, що дійсно діється в ССРСР, а вважаючи Велику Британію, а в деяких випадках і Францію своїм головним противником, дуже часто дають віру советським підшептам і впадають у пастку московської пропаганди. Однак, твердження, що ССРСР організує панісламський і націоналістичний рух на Середньому Сході є незгідне з дійсністю. Большевики намагаються тільки цей новий рух, у якому націоналізм і панісламізм лучаться в одну спільну, щораз могутнішу силу, — використати для себе і спрямувати його цілковито проти великодержав Заходу.

Це змагання большевиків облегує їм політика цих великодержав, а особливо Англії й Франції, які незручністю своїх політичних дій спричинили цілий ряд конфліктів з Іраном, Єгиптом, Альжиром, Тунісом. В Ірані, наприклад, неуступчивість товариства, експлуатуючого нафту, переконаного, що фінансові труд-

нощі приневолять персіян впасти на коліна, спричинила розпучливе рішення заризикувати навіть загально-національну господарську кризу, щоб тільки позбутися чужої організації, яка встрявала у внутрішні і державні справи, тракуючи іранський нарід з погордою. Однак, поза цими безпосередніми причинами, які ми спостерігали в Ірані, Єгипті чи Тунісії лежать глибші причини, а саме те, що мусулманські народи рішилися почати боротьбу за цілковите визволення від європейської гегемонії, не тільки політичної, але й господарської, про те, щоб протидіяти цим змаганням методами „сильної руки”, очевидно, не може бути й мови. Часи колоніалізму минули. Світ ісламу дуже добре бачить принижуючу поступливість західніх великодержав, а особливо Англії у відношенні до ССРСР і тлумачить те собі, як вираз слабости. Тому то приноровлення метод сили в стосунку до мусулманських народів викликало б у них не покору, а лють і штовхнуло б їх остаточно в обійми ССРСР, який, річ ясна, тільки мріє про це.

Що отже залишається західнім великодержавам? Відповідь проста: сперти політику на засадах правди, на загально-людських ідеалах, християнських ідеалах, але дійсно, а не тільки теоретично й то навіть за ціну деяких жертв і виставлення себе на конфлікт з большевицькою навалюю. Тільки це може викликати в народів Сходу признання та пошану, й тільки це може спонукати їх до шукання згоди й порозуміння з Заходом.

*****

В 25-ту РІЧНИЦЮ

Голодової Облоги України Московю

Організації Визвольного Фронту в ЗДА

— і н і ц і ю ю т ь —

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОТЕСТАЦІЙНІ

МАНІФЕСТАЦІЇ

ПРОТИ МОСКОВСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ.

Маніфестації відбудуться

8 ЧЕРВНЯ Ц. Р.

на площах міст:

**НЬЮ ЙОРК — НЬЮАРК, ФІЛІДЕЛЬФІЯ, ПІТС-
БУРГ, КЛІВЛЕНД, БОФАЛО, ЧИКАГО,
ДІТРОЙТ, РОЧЕСТЕР.**

Просимо всі українські Організації до участі і співпраці.

Діловий Комітет

*****

Полю Половецькій

Т Р И Д А Т И: 1891 – 1921 – 1933

В 25-ту річницю Голодової Облоги України Московією

Багато людей старшої генерації були свідками трьох сумних дат — голодових „імпрез” царя-голоду, що відбувалися на теренах бувшої російської імперії, протягом останніх трьох чвертей віку.

Про перші дві дати — загально відомо світові. Вони зафіксовані в історіях, в художній літературі і в мемуарах. Вони не викликають сумнівів чи заперечень. Про перший з цих трьох голодів покійний письменник Володимир Короленко подав детальний опис лиха і заходи боротьби з ним, що вживалися царською адміністрацією, в своєму творі „1891 рік”. Він був одним з учасників рятувальної акції, що була екстренно організована і провадилася бувшими земствами при найактивнішій участі самого імператора Олександра III.

Короленко стверджує, що ані одна людина не вмерла від голоду в 1891 р., дякуючи влаштуванню в кожному населеному пункті Приволжжя громадських їдалень. Історик С. С. Ольденбург ось що пише з приводу цього: „Як тільки в Петербурзі стало відомо, що посуха знищила в Приволжі весь урожай озимих і ярових хлібів, імператор дав наказ: всі ешелони з хлібом, що знаходяться в дорозі до портів Балтійського і Чорного морів негайно повернути назад і спрямувати на Приволжжя”. І всі ешелони так званої тоді Лібаво-Роменської залізниці, що по ній сунулися жито й пшениця з України на північ і на південь, змінили свій напрямок... Так діяв „кривавий” цар...

Голод 1921 року був наслідком двох явищ: 1) стихійно-природнього, бо ж як і в 1891 р., урожай Приволжжя був знищений посухою, а на півдні України був великий недорід і 2) повної дезорганізації засобів транспортування, в наслідок знищення і руйнації в часі горожанської війни.

Коли в 1891 р. населення приволжських степів сиділо на своїх місцях, дякуючи опіці „милосердного царя”, то в 1921 р. населення кинулося хто куди. З Приволжжя посунулися валки селян в Україну, до своїх рідних сел, звідки вони повиходили кілька десятків років

тому. Села, головним чином Полтавщини й Чернігівщини, що давали основну масу емігрантів з України, перший раз в своєму житті побачили в себе великі гарби, запряжені верблюдами, а на них, поверх хатнього майна, сиділи нещасливі, змучені довгою мандрівкою люди, які з сльозами на очах кинулися цілуватися з своїми колишніми братами-односельчанами.

Які ж заходи боротьби з голодом були вжиті владою і її бувшим червоним царем-Леніном?.. Треба віддати справедливість, що уряд звернувся з закликом до всього світу про допомогу. В містах були організовані спеціальні комітети, і то для успіху їх праці були добрані поважні, відомі люди, переважно з бувших земських діячів. Були видані мільйонними тиражами плакати і відозви до населення про переведення збіркових акцій. Як сьогодні — в нашій уяві і досі стоїть ось така потрясаюча картина, що була зображена на одному з тих плакатів: безмежний степ... де-не-де стоять стеблини з порожніми колосочками... старий дідусь з сивою бородою стоїть на колінах... руки складені на грудях... коло нього маленьке хлоп'я. В обличчях обох їх жах і благання порятунку. На долині плакату великими літерами виведено: „д о п о м о ж і т ь ! ..

Америка була одною з перших країн, що відгукнулася на цей заклик. Білий Дім створив спеціальну комісію, під головуванням Герберта Гувера, що звалася, як відомо, АРА — тобто: American Relief Administration, яка розгорнула широку допомогову акцію в Україні і на Приволжі. Однак, — не дивлячися на це, костиста рука царя-голоду задушила кілька мільйонів людей. Про той тяжкий 1921 р. написано багато книжок чужинецькими кореспондентами, дипломатами і членами АРА, тому нема нам потреби довше зупинятися на ньому.

1933 рік — це було щось інше... цілком відмінне від попередніх років: Голод був на всіх українських етнографічних землях при відсутності стихійного лиха-посухи, коли

в 1932 р. був зібраний добрий урожай, що дав країні „соціалізму”, за офіційними даними 700 мільйонів центнерів збіжжя по всьому ССРСР, і 180 мільйонів центнерів в межах України. (Див. „Другий п'ятирічний план розвитку народного господарства ССРСР” — 1933-1937 р. р., видання Держплану ССРСР в англійській мові).

Як то могло статися, що з давніх-давен житниця не тільки російської імперії, а й усієї Європи — Україна — опинилася в кліщах царя-голоду, що видушив понад 6 мільйонів люду?.. Найлегше сказати: Сталін так захотів і зробив... Так можуть думати тільки наївні люди. Сталін — не був таким дурним, як то деякі українські „політики” та „науковці” собі думають. Чи подобається нам, чи не подобається, але ми мусимо признати факт, що перед Сталіном схиляли свої голови і Рузвельт, і Черчіль, і багато інших державних і культурних діячів світу. Також виявом неуцтва є твердження деяких „авторитетів”, що штучний голод Москва вчинила з метою загнати селян в колгоспи. Сміхотворство цієї „теорії” полягає в тому незаперечному факті, що селян України не треба було загнати, бо вони були вже загнані від 1930-31 рр., за невеликим виїмком.

Отже, — причини того проклятого 1933 року криються в чомусь іншому... Той хто мав нагоду ознайомитися з нашою дослідною, документальною працею — „Співучасники Сталіна в голодовому народобивстві в Україні в 1933 р.” — погодиться, що то був виплеканий задум інтернаціонально-комуністичного кагалу, що й був переведений в життя з сатанинською холоднокрівністю і безжалісністю. Незаперечний факт, відомий тепер всьому світові, що Сталін був проти плану „ліквідації кулачества”, висуненого Троцьким. Тяглася жорстока кількорічна боротьба з приводу цього питання. Сталін стояв перед трудною дилемою: з одного боку Троцький, з своєю „теорією перманентної революції”, з другого — Ворошилов, підтримуваний Калініном, який говорив: „Червона Армія на 85% складається з селянських синів. Ви зрйнуєте мені армію...”

Але — після вигнання Троцького, Сталін згодом не без впливу отого інтернаціонального кагалу, одягається в мундур Троцького і його плян оголошує своїм. Роки 1930-1931 — роки найдикішого в історії людства свавілля, (суцільна колективізація), зробили своє діло: країна обернулася в пекло. Ватикан оголошує хрестоносний похід проти Советів. На далекому Сході збройні антисоветські дії козачих частин, що, знайшовши після революції притулок в Манчжурії, тепер зривали комунікації і нищили потяги. Середня Азія — вся в повстаннях... В Україні заворушення в багатьох місцях, що переходили в збройні сутички з частинами ГПУ. В цих явищах інтернаціонально-комуністичний кагал побачив для себе смертельну небезпеку. Застосовуються екстра-ординарні міри: оренбургські кавалерійські полки кинуті для придушення повстання, що загрожувало відірвати вся Середню Азію від Росії. З тамерланівською жорстокістю Сталін втихомирює казахів... Але як бути з Україною?.. Видне місце!.. Це не Азія!.. Штучний голод?.. — Неможливо... Це самоприсуд смерті... Це смерть советсько-комуністичної системи в очах всього світу. Це Сталін розумів добре. Він знав, що від світу він цього не приховас. Але інтернаціональний кагал своє робив... Він фабрикував Сталінові фальшиві звідомлення про становище... Він запевняв „документальними даними”, тобто — препарованими фото „викриття сховищ хліба в землі”, що вони ніби знаходили по всіх селах подібні „куркульські ями з збіжжям”, в час викриття яких „куркульство” заявляє: „Сами подохнемо, нехай наші діти здиhaють, а державі хліба не дамо!..”

Для ясности нагадаємо читачеві, що всі „куркулі” і так звані „підкуркульники” (за советською термінологією) вже понад два і пів року конали в снігах Сибіру, Архангельська, Вологди та Коліми.

Отакій сатанинський галас панував у всіх газетах... Його створювали готліби, шварцбарди, кагановичі, в головах яких роїлася думка, пізніше висловлена англійському журналістові Едвардові Креншов, — „Нехай вони краще сами себе їдять, ніж вони будуть нас їсти”. Свій плян покликання царя-голоду вони спішать здійснити за всяку ціну. Вони дають га-

рантію Сталінові, що світ про це не буде знати... І сатанинський задум — переводиться в життя: кордони України оточуються „заградительними отрядами ГПУ”... По селах „гуляють” московські двадцяти п'ятитисячники, п'ятдесятитисячники, стотисячники та тисячі різних інших місцевих „ударників” села й міста, що були кинуті на „допомогу” населенню з метою тотальної „викачки” всіх видів харчів.

„Їх плян” на весну виконано... Села конають в муках голодової смерті... Московським різнокольоровим чорносотенцям — це наругу... Це збігається з їхніми затаєними думками про „умиротворення”. Вони радіють, торжествують: „Так їм проклятим хохлам і надо!.. Так і надо!.. Єлі яблочкі да бєлий хлебец — а теперь пусть покушают земельку!..”

Там де хліба не сіяли й не жали — хліба вдовіль... всі ситі... про голод нема й мови. Коли хтось у Ленінграді чи Москві заікнувся щось сказати про голод в Україні — та людина зникла безслідно, незалежно від становища та національної приналежності. Коли про небезпеку голоду сказала диктаторові його дружина, в присутності Ворошилова, вона, після звірячої відповіді Сталіна, знайшла єдиний порятунк для себе тільки в самогубстві. Деталі про те, як переводилися в життя гарантії інтернаціонально-комуністичного кагалу, дані Сталінові, читач зможе знайти в згаданій нашій праці. Повторення зайве. Проте — мусимо додати, що дякуючи тій сатанинській силі, ще й до цього часу деякі професори університетів і каледжів Америки говорять, усміхаючись до наших дітей-студентів: „Так ми так-таки й не знаємо до цього часу, чи був голод в Україні в 1933 р. чи ні”.

От така то та гарантія, дана Сталінові!.. Вона лишається діючою й до сьогоднішнього дня, всупереч фактам, всупереч документальним даним, всупереч цифрам, поданим в багатьох дослідчих працях фахових людей і, зокрема — американських професорів Лорімена, Менінга й інших.

Для зрозуміння живучості й сили тієї гарантії, ми подамо маленьку цитату, з котрої буде видно, що крім панів дюренті там були й поважніші особи, що приклали свою руку до тої гарантії. З приводу цього жидівська письменниця М. Гвядзовська в своїй книзі — „В жи-

дівських кліщах” — (видання 1933 р.) — дослівно ось що говорить:

„Три жиди „випадково” одночасно поїхали „спочивати” до Яліни, біля Віші, у Франції. Тими трьома особами були: Барух з Америки; Троцький, дійсне прізвище Бронштейн, в минулому „кривавий” комісар і права рука Леніна, (пізніше вигнаний з Росії Сталіном), і советський „фактор” Літвінов, дійсне прізвище Фінкельштейн. Цей „випадок” був багатозначущим, щонайменше — для деяких людей. Визнання советської Росії можливо буде наслідком цієї зустрічі”. (Стор. 174).

Коментарі до цієї знаменитої цитати виходять поза межі нашої теми... Дяка Богові, що, поки що, не всі джерела попалені...

Зробимо резюме: „кривавий” цар, носячи в серці Бога, виконав свій священний імператорський обов'язок голови держави. Червоний цар-Ленін, об'єднуючи розвалену імперію, в якійсь мірі виконував його. Червоний цар-Сталін — залишиться найбільшим злочинцем в історії людства, в багато разів більшим — ніж Чінгіс-Хан, Тамерлан і Гітлер разом взяті. Він нестиме відповідальність перед судом історії за свій страшний злочин. Із року в рік його ім'я й імена тих, що дали йому гарантії, будуть проклинатися з церковних амвонів у самостійній, незалежній українській державі. Тому вони так бояться постання тої держави. Тому вони так уперто стоять на позиціях „непередрішенства”. Але — час проб'є свою годину і правда переможе, бо не в силі Бог — а в правді.

10 березня 1958 р.

ВЕЛЬМИШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ І ЧИТАЧІ ЖУРНАЛУ!

Багато з Вас ще не надіслали передплати за журнал на 1958 р., а дехто (є й такі, хоч небагато) забув заплатити й за минулий рік.

В листах до редакції, на конференціях Ви прихильно і позитивно оцінювали зміст журналу. Отже, коли хочете, щоб він, згуртувавши національно-творчі сили, обороняв, утверджував і розбудовував самостійницькі позиції нашої політичної думки, то поспішіть в травні внести передплату на 1958 р. Це ж не важко!

Вірямо, що Ви це зробите і, внісши передплату за себе, приднасте нових передплатників журналу.

Редакція і Адміністрація „Вісника”

В. Трембіцький

ДО 40-ЛІТТЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗНОСИН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 – 1921

(Закінчення з попереднього числа)

II

Визнали Україну де факто держави, що були союзниками або прихильниками антанті — бльоку держав, які були в стані війни з другим бльоком держав т. зв. центральним, до цього союзу належала через збіг обставин — Україна. Держави антанті не хотіли 1918 р. виразно визнати суверености України, як це признали Польщі чи Чехословаччині вже 1917 р., ще перед розпадом австрійської монархії чи великої Німеччини.

Визнання Української Держави де факто в багатьох випадках було від країн нейтральних, які до остаточного закінчення Першої світової війни не хотіли вповні в'язатися з новоповсталими державами, яких доля не була остаточно порішена. Більшість держав Європи, які мали з Україною дипломатичні зносини де факто, фактично визнавали Україну керуючись економічними і політичними інтересами. В Україні вони бачили забороло проти експансії Росії на середземноморський чи скандинавські простори, послаблення російської потуги, що загрожувала постійно незалежності багатьом країнам Скандинавії, Балканів чи Орієнту.

Данія, відділена від України, перша виявляла охоту встановити дипломатичні зносини з Українською Державою. Так само прихильно поставилась до України — Швеція, респектуючи українську місію і консуляти. Подібно поставилась Персія, що перша надіслала своїх представників: генерального консуля та консулів. Персія знала царську Росію, від якої в багатьох випадках ледви не зазнала поневолення, як Україна. Приязно ставилась до України Голляндія, яка навіть підписала була торговельний договір (купівля більшої кількості українського зерна), хоч через воєнні події не міг намічений товарообмін здійснитися. Прихильно ставилась до Української держави і Швайцарія, яка ще до приїзду нашої дипломатичної місії в жовтні 1918 р. вже була визнала Україну де факто. Папський престіл в 1920 р.

призначив був для України свого представника. Італія теж не мала якихось спеціальних тенденцій супроти України, навіть помагала подекуди українській делегації на міжнародній арені, кермуючись майбутніми добрими господарськими інтересами.

Іншими словами, майже усі молоді держави Європи і частина навіть проантантських, як: Італія, Бельгія, Румунія ставилися до України прихильно, іноді стримано, зважаючи на війну і неприхильну поставу до України головних сил Антанті: Франції, Англії, Америки, Японії, які були децидуючими в укладі нових відносин у Європі. Поважну роль (негативну) на визнання України відіграли й польські політичні чинники та чисельна російська політична еміграція й представники російських збройних сил. ген. Денікіна, чи пізніше Врангеля, які мали значні впливи в дипломатичному світі західних потуг і використовували їх на шкоду українській дипломатичній праці, подаючи багато зовсім фальшивих інформацій про Україну чужим чинникам.

Негативний вплив на дипломатичну діяльність Української Держави на заході мав наступ на Україну російської червоної армії та похід польської армії ген. Галлера. Оснащена новою французькою зброєю, ця армія була призначена для боротьби з Советською Росією, проте, пішла походом на Львів і Рівне.

Польський фронт, який був поважним ударом для України, що облегчив завоювання її большевицькими російськими військами, відкривши шлях Сов. Росії до підбою Європи.

Брак підтримки України з боку головних антантських сил, особливо Франції, З'єдинених Держав та Англії 1919 р. теж був до певної міри спричинком упадку України як держави і як міжнародного важного чинника на дипломатичному полі. Тому усі вальори визнання України поважним числом нейтральних держав Європи не мали вирішного значення.

Західні держави не розуміли та й не хотіли розуміти українського голосу на міжнародній арені, не доцінювали потенціалу сорока мільйонної нації, чомусь вважаючи, що Росія без України буде здана на голод та стане клопотом для західних держав.

Кінчаючи розділ про визнання України де факто, можемо зробити підсумки:

Першою державою, що визнала Україну де факто актом від 21 грудня 1917 р., була Франція. Після неї зараз визнала Україну де факто Великобританія. Однак через підписання Україною сепаратного миру з центральними державами в Бересті 9 лютого 1918 р. Франція й Англія відтягали своє визнання України. Лише в 1919 р. Бельгія та Італія, як другі із проантантських держав визнали були де факто українську державу.

З нейтральних держав визнали Україну вісім: Швейцарія, Данія, Персія, Еспанія, Швеція, Норвегія, Голандія та Папський Престіл.

Чехословаччина, що постала після розпаду Австро-угорської монархії, завдяки підтримці антантських сил, симпатизуючи з Росією, в якій бачила оборонця від Німеччини, утримувала зносини з Україною де факто, визнавала її вповні, активно допомагала українським дипломатичним місіям в їх праці закордоном, вбачаючи у вільній Україні союзника проти Польщі, Мадярщини та Німеччини в її „дранг нах остен”.

Окремо слід згадати Лігу Народів, яка постала 1920 р. та яка визнала була теж де факто Україну. Передчасний упадок української держави не дав змоги перевести Лізі Народів голосування над прийняттям України в склад ліги, бо до цієї міжнародної організації могли належати лише існуючі держави. Доки українська справа прийшла на денний порядок, уряд України був уже на еміграції, — без території та не було виглядів на фактичне відновлення української незалежності.

За устроєвою формою правління з Україною мали дипломатичні зносини де факто: дев'ять монархій: Англія, Данія, Швеція, Норвегія, Персія, Еспанія, Бельгія, Голандія, Італія і вісім республік: Франція, Швейцарія, Естонія, Чехословаччини, Білорусь, Ідель-Урал, Сибір і Крим.

За територіяльним розміщенням з Україною входили в зносини де факто п'ятнадцять європейських країн, дві азійські держави: Персія й Сибір та дві політичні одиниці міжнародного характеру: Ліга Народів та Папський Престіл, нині Ватикан з осідком на європейському континенті.

**

Тепер, коли статистично підрахуємо держави, із якими Україна мала дипломатичні зносини де юре і де факто разом взявши, тоді будемо мати такі числові дані:

З українською державою 1917-1921 рр. мали зносини тридцять п'ять країн світа та одна організація міжнародного значення.

З цього числа п'ять країн були приналежними до антантського бльоку держав та п'ять країн були приналежні безпосередньо чи посередньо до центрального бльоку держав. Тут треба мати на думці й Советську Росію.

Україну визнали були дев'ять нейтральних держав, з яких одна Папський Престіл мав характер міжнародно-церковної організації.

Врешті Україна мала зносини з чотирнадцятьма державами, які постали після розпаду Росії, двома, які повстали після упадку Австро-Угорщини та одною міжнародною організацією — Лігою Народів, яка постала за згодою та при співучасті багатьох держав світу 1920 р.

Щодо кількості населення держав, уряди яких визнали були Українську Державу де юре й де факто, маємо таке зіставлення:

Де юре визнали Україну 1918 р. 14 держав, з населенням приблизно 272.000.000 та 17 держав в рр. 1919-21 з населенням біля 249.000.000 душ. Де факто визнали Україну 1918 р. 12 держав з біля 110.500.000 населення та в рр. 1919-21, — 5 держав — (без Криму та Сибіру) з населенням біля 155.500.000 душ.

III

Окрім цих тридцяти шести держав, які в різній формі тримали дипломатичні зв'язки з Україною протягом 1917-21 рр. було декілька ще держав світу, які таки не хотіли визнати існування Української Держави навіть де факто, хоч в тих державах були українські дипломатичні місії.

До таких країн належать — Греція та Югославія (до 1918 р. Сербія). Обидві залишилися вірними партнерами старої неділимій Росії, приймаючи протягом 1920-21 рр. багато російських царських емігрантів, уряди їх мріяли про відбудову великої царської монархії, яка була б далі покровителем цих православних балканських держав проти турецької експансії та германізації. Обидві держави трималися цупко політики антантських держав: Франції, Англії, Америки та Японії. Не сподівалася тоді Греція, що через чверть століття (1944 р.) російська армія буде стояти на порогах її кордонів, а партизани македонця Маркоса так знищать грецьку територію практично не в ім'я інтересів незалежності — Греції-Македонії та Югославії, а таки Росії, яка намагалася сильною ногою стати на балканських берегах Середземного моря в портах Адриатику та Егею, обійшовши з заходу Босфор та Дарданелли.

Не визнали були України навіть де факто теж ні Франція, ні Великобританія, ні З'єдинені Держави Америки в 1919-20 рр., хоч в цих країнах існували постійно українські місії, які усіма способами домагалися того визнання.

Західні потуги теж бачили тоді в реставрації старої „білої” Росії рятуння власних там вкладених капіталів в копальнях і промисловостях. Царська Росія, як великодержава в Європі, була для них гарантом для затримки розвою імперіалістичного Райху. Маючи Росію за жандарма Європи, західні потуги могли спокійно розвивати свою колоніальну політику, далекоморську торгівлю та мріяти про вічність їх імперій та панування над мільйонами людей земського гльобу та багатствами світа.

Не сподівалися антантські західні імперії, що через чверть століття життя перекреслить старі колоніальні мрії і їм доведеться боронити свої посілоти від поновленого російського імперіалізму.

Нерішучість ще нині західних політичних кіл в справі майбутньої долі центрально-східноєвропейських народів, тобто відновлення суверенітетів незалежності держав, які існували між 1917-1921 рр. між Балтиком, Чорним морем та Орієнтом, помагає Советській імперії під лозунгом „національного визволення” загарбувати і поневолювати.

Л. Мосендз

З „МОГО ШПИТАЛЮ”*)

Любий Друже! Як кидати
 Ймуть на мене глину вогку,
 Прошу я тебе, благаю:
 Не дозволяй співать „Кру-кру”,
 Не хочу, щоб всі стояли
 Мов сячів облізлях згряя,
 І гукали глупо в землю:
 „в чужині умру... умру”.
 І скиглили довго й нудно,
 Оглядаючись навтьоки,
 Снівчуваючи фалшиво
 І мені, і журавлям...
 Ні, я прошу, друже милий,
 Заспівати наді мною
 „Гей нум, хлопці, до зброї” —
 Щісно бою й перемог.
 Хай хоч раз при цій нагоді
 Змусять вас бадьорі путі
 Зняти зір сміліше вгору
 Подивитися вперед
 І, втішаючись із вами
 На майбутні перемоги,
 Дух мій радісно полїне
 На останній Божий герць.

Братіслава 1932.

*) Ця поезія Покійного не увійшла в збірки. Вона була написана в часі одної з гострих криз хворого на сухоти автора, коли він думав, що смерть вже перед ним.

Література:

- Д. Дорошенко: „Історія України 1917-1923”. Новий Йорк 1954, том I-II.
 О. Доценко: Літопис української революції 1917-1923. Львів 1924, том II, кн. 4, 5.
 П. Христюк: „Замітки і матеріали до історії української революції”. Відень 1921-22, том I-II.
 І. Кедрин: „Верестейський мир”. Львів 1928.
 Др. С. Горак: „Україна в міжнародній політиці 1917-1923”. Мюнхен 1957.
 Др. Г. Лужницький: „Українська Церква між Сходом і Заходом”. Філадельфія 1954.
 О. Шульгин: „Вез території”. Париж 1934.
 Др. М. Стахів: „Перша советська республіка в Україні”. Нью Йорк, Дітройт, Скрантон 1956.
 Др. М. Стахів: „Друга советська республіка в Україні”. Нью Йорк, Дітройт, Скрантон 1957.
 М. Болотенко: „Козацтво і Україна”. Торонто 1951.
 В. Галайчук: „Українська держава ХХ століття”. Буенос Айрес 1953.
 Др. Едін Кірман: „Національно визвольний рух кримських тюрків в революції 1917-1920 рр.” — „Українські Вісті” ч. 37/1951.
 М. Вакир: „Білорусія”. Гарвард 1956.
 І. Світ: „Зелена Україна”. Нью Йорк, Шангай 1949.

Е. М.

ЛИСТИ ДО ЛЮБЕЗНИХ ЗЕМЛЯКІВ

Один з двох рецензентів моєї брошури (про більшовизм) і то, рецензент більш грамотний і більш поінформований, — виявив страшне обурення з приводу ужитого у мене поняття „сатанізм” і згадки про самого сатану, мовляв, як міг культурний та інтелігентний автор, в наш час, коли і т. д. і т. д. Ото ж, як виходить, навіть серед культурних та інтелігентних рецензентів у нас трапляються такі наївні й такі по-своєму забобонні люди, що саме в наш час (коли і т. д. і т. д.) не здають собі справи, в якій саме добі вони живуть.

На моє усправедливлення — „сатанічна” термінологія все частіш і частіш потрапляє на сторінки не лише сучасних книжок, а й поточної преси і, навіть газет. Отже, та термінологія не є моєю монополією.

Справді, вистарчить лише на годину одірватися від конвєсеру поточного життя („екзистенції”) та хоч трохи зосередитися й проаналізувати навіть найдрібніше з явищ його, щоб зрозуміти, що без сатанічної гіпотези більшість тих явищ, а головне, їх внутрішній сенс і їх причинову логіку — з'ясувати немає спроможности.

Скажім, Ви розумом знаєте, що, не дивлячись ні-на-що, все ж таки існують і досі якісь ознаки естетики, якась (раціональна навіть!) границя поміж гарним і негарним. Ви повертаєте ручку радіо й за хвилину починаєте чути не лише випадкових Бетговена чи Гріга, дозованих крапельками і зрідка, а й — і то неспівмірно частіше — реклямний романс у виконанні явно безголосого мужчини, ц. т. осібника з котячим голосом і без найменших ознак слуху. Або — чуєте спів п'яної баби, якої горлянка зраджує третичний період сифілісу... Ви чуєте, урочисто заповіджену спікером „модерну музику”, що її написав не конче навіть п. Стравінський, але й якийсь явно безграмотний і нездарний, як патинок, самородок з Брукліна чи з Голівуду. І Ви мимоволі питаєте себе: нащо це робиться? Який мистецький керівник розпорядився дати це до, адже ж масового, слухання? А пригадавши з Гегеля, що „все існуюче — розумне” (ц. т. має раціональні підста-

ви до свого існування), Ви питаєте себе: кому й на що це потрібне? Бо все це щодня й щохвилини подається радіостанціями в країні, що формально належить до т. зв. заходу. Ніхто з впливових людей в тій країні не лише не змінює той порядок речей, а навіть голосно й реально не протестує. Зрештою, існує ціла система цілком „раціональних” усправедливлень того порядку речей (радіо-станції — приватні, у нас свобода: отже...). Але ж Ви цілком реально, цілком „намацально” знаєте, що такого роду порядок речей, цебто щоденне подавання масовому слухачеві подібного роду „музики” — за якийсь час дасть (не може не дати) сотні й тисячі (а, може, й мільйони) музичних ідіотів і психопатів. Бо ж в масі не всі мають вироблений музичний смак, а, головне, мужність — той смак оборонити й заховати при собі. Які осягнення має релятивізм і доктрина Павлова (з собаками — колись і з десятками мільйонів людей — за сорок літ існування СРСР) всі знають, чи мусять знати. Отже, коли місяцями й роками професійні агітатори Вас переконуватимуть, що напр. третя симфонія Бетговена є музика минулого, а сучасна музика і три рази геніальна, це „Історія солдата” п. Стравінського чи іншого осібника, то — при певних умовах — навіть у Вас, як у індивідуума, з'явиться сумнів: а, може, це дійсно так? А, може, мій індивідуальний смак помиляється? А що ж казати про індивідуальність масову, про масову психіку, про масову реакцію?

В результаті така „масова людина” починає згоджуватися з тим, що справжня сучасна „модерна” краса це сифілітичний голос співачки (очевидно ще й відповідно вбраної чи розібраної), котячий голос музично безграмотного співака, „живопис” п. Пікассо, „музика” п. Стравінського, ярмарковий балаган в театрі та соціалістичний чи інший „реалізм” і т. п. — це і є й краса, і мистецтво, і духовна культура. Комусь це все є потрібне. Кому? Не мені, не Вам, не Вашій родині, не мешканцям цього дому чи вулиці чи навіть міста і країни. Не потрібно це ані церкві, ані урядові, ані поліції — немає сумніву.

Кому ж потрібне це скалічення душі й розуму, ця масова психопатія і масовий естетичний і — остаточно — також моральний ідіотизм?

**

Кожний знайомий з відносними матеріалами знає, що єдина сила, яка протистояла і могла протистояти „Росії”, — це була сила (о, не лише мілітарна, а, саме, і перш за все — духовна), що її до недавня звалось „Європою”.

Свідомість цього факту проходила вправно через мислення найавторитетніших інтелектуалістів та ідеологів „Росії” — чи то були найраціональніші „західники”, чи найнесамовитіші „слов’янофіли”. Від „англізованих” розумовань Чаадаєва і аж до распутінсько-шаманського белькоту Бакуніна. Від майстерних політичних статей поета Тютчева і до гістєричних зойків Достоєвського.

Ненависть до „Європи” і страх перед промінюванням духа її культури — ось чим двиготять твори найчільніших духових виразників „Росії”. „Пора кончить ету тупую Європу” — сказав не Бакунін чи Достоєвський, а таки славнозвісний „західник”, московський „європеєць” і довголітній лондонський емігрант — Олександр Герцен. А який же інший лямімотив звучить через цілу величезну симфонію московського месіанізму (в строго „соцреалістичнім” стилі!) ц. т. у „Війні і Мири” Льва Толстого? Так було — колись... в до-„історичних” часах з-перед першої світової війни. А потім... „перегородка” струхлявіла і наступив... Унтерганг дес Абендляндес... Одностороння „диффузія” обернулася на двосторонній „осмос”: „Росія” почала впливати на „Європу”. Властиво, почала впливати в „Європу” і — заразила її. І так з’явився російський більшевизм в німецькім „європейськім” виданні: гітлеризм. Гітлеризм прожер „Європу” духово майже наскрізь, бо аж до Піринеїв. Організм „Європи” був в агонії — дослівно — між життям і смертю, коли на арену безвладного континенту з’явилися сили з-поза континенту.

„25. квітня р. 1945 (пише дуже чуйний публіцист в паризькій польській „Kultur-i”) в Торгав, в самій середині Німеччини і в середині Європи зустрілися армії двох поза-європейських потуг: Росії і Сполучених Держав. Був

то одночасний кінець так Німеччини, як і Європи”. Бо, як стверджує той самий автор далі, „Європи, як концерту сил, що були б спроможні самостійно протиставитися Росії, — відбудувати не можна”. Західна Європа тепер — вносить далі автор — „в очах Москви мусить уявлятися російською Канадою”. („Kultura”, N. 3/125).

Чи твердження польського публіциста занадто песимістичні? Немає охоти розважати, тим більше „скріплювати серця” любезних земляків „академічною” сенкевічівщиною made in Poland.

Але повернім до теми цього листа.

Документи з часів II. світової війни у великій мірі ще залишаються таємницею. Отже до многих таємничих явищ тієї війни додається ще таємниця мовчання. Де-що, розуміється, вже опубліковано. Де-що ще буде. Але ось Москва, певно, заохочена успішністю своєї політичної гри останніх місяців, опублікувала воєнне листування Сталіна з Рузвелтом і Черчелімом. „Перспіска Председателя Совета Министров СССР с Президентом США і Премер Міністрамі Вєлікобританії во время вєлікой отчєственной войны 1941-1945”, Государственное Издательство Политической Литератури, Москва 1957.

Не так, може, кількість опублікованих листів, як їх зміст, тематика і психологія — становлять, без сумніву, публікацію найсенсаційнішу серед дотепер опублікованого. І — найстрашнішу... Насувається певна, хоч і дуже дивовижна аналогія. З того матеріалу, який змальовує нам „распутіняду” останніх літ петербурзького царизму, є прикметним, що ціла таємничість самого Грішки Распутіна полягала в тому, що він поводився цілком природньо, як і належало поводитись клясичному московському мужикові. „Таємницю” ж і „містику” створили йому його аристократичні, культурні й освічені партнери з міністрів, єпископів і великосвітських пань. Пригадую, напр., з одних спогадів таку сцену: до Грішки приступає з містичними запитаннями якась фрейліна двора (певно не дуже молода), Грішка відганяє її рясною московською лайкою, але фрейліна побожно зводить очі і шепоче, що це через Грішку промовляє благодать, дух і т. ін.

Зінаїда Тулуб

СМЕРТЬ ГЕТЬМАНА

(Уривок з роману „Людолови“)

Вийхав він другого дня разом з Богданом Баликою, якому Сагайдачний доручив приставити відповідь короля, а Самуїл Шмойлович узяв не доглядати і лікувати хворого гетьмана.

Щоб врятувати Петра Конашевича від несподіваних хвилювань, Настя наказала нікого не пускати до гетьмана, а Борецькому замовила правити щоденні молебні за нього.

Сагайдачний мало не весь час лежав сам. Сувора й чесна правда смерті дивилася йому просто в очі. В одноманітній самотності пригадував він все життя, людей, з якими доводилося стикатися, і по-новому розцінював і розумів їх. Він вгадував їх думки і настрої з непомітних натяків, з несвідомих тіней і з зміни виразу їх обличчя. І те, що колись було йому неприступно і незрозуміло, — враз ставало про-

зорим і ясним, наче осяяне якимсь сліпучим і правдивим світлом.

Він бачив, що Насті важко дивитися на його нескінченне конання, що одноманітне й відлюдне життя в цих суворо-скорботних покоях стає їй непереносною мукою, і не засуджував її за дражливість, за іноді несподівані сльози або сувору й ворожу мовчазність.

— Непристойно так довго конати, — думав він. — Але ж треба, треба дочекатися відповіді.

Потроху ознайомлював він її з своїми справами, показував папери, документи, показував, де ховає він гроші, де інші скарби; де розкинулися його хутори і рілля, і скільки коней і худоби має він у безмежному Дикому Полі.

— Все тобі залишиться, — додав він.

А вона слухала, байдужа й мовчазна, ніби життя довіку втратило для неї і зміст, і смак.

Лише один раз вона спахнула і обурилася, коли Петро Конашевич розповів їй, що Самійло Корецький загарбав у нього значний клапоть землі.

— Та якже ж ти терпиш таке?! — палко вигукнула вона. — Чи то суду тут немає?!

Сагайдачний всміхнувся.

— Це вже тобі доведеться з ним позиватися, — бо мого віку не вистачить. Проте й суди не допоможуть, з панами магнатами судяться зброєю.

— Так хіба ж тобі сили бракує?! — спалахнула вона. — Та я б залюбки озброїла б челядь!.. А в Корецького тепер сили катма — сплюндрував його Нуреддін з Кантемиром.

— Помру — роби що завгодно, — вдруге спинив її Сагайдачний.

А коли Настя засперечалася, почала доводити, що не варт відкладати такої важливої справи, уважно зиркнув на неї і раптом сказав:

— Знаєш, що? Їзжай ти до Сагайдачини. Побачиш, що там і як... Може, маєш ти дійсно рацію. А козаків я тобі дам.

Настю наче збризнуло живою водою. Вона побачила якусь мету, — живе діло, на яке можна витратити і сили і час. За кілька днів зібра-

---

Приблизно такий же „дух“ (очевидно, при захованні всіх зовнішніх дипломатичних пропорцій) — і така ж сама „благодать“ виразно промовляє в листах Сталіна до державних мужів вищеподаних держав, з тією різницею, що адже ж державні мужі ті були не підтоптаними фрейлінами петербурзького двору, а, будь-що-будь, політиками. І коли листи Рузвелта (і його поступовання) можна було б з гріхом пояснити станом його здоров'я, то вже ролю, яку об'єктивно відіграла така адже ж індивідуальність, як Черчїл, пояснити можна хіба лише виключно режисурою самого „Пославшого“. Бо раціонально пояснити її не можна: Черчїл бо прекрасно знав, що таке „Європа“, що таке „Росія“, що таке большевизм, хто такий Сталін, і напевно, міг розрізнити політику від обдурювання ярмаркового цигана, шантажу бандита чи відчайного нахабства впійманого злодія або викритого убійника.

В кожному разі, якщо наша доба дочекається т. зв. майбутнього історика (в чім особисто сумніваюся), то той історик матиме в опублікованім Москвою епістолярнім матеріялі загадку — розумом не до розв'язання... Хіба звернеться до єдиної можливої гіпотези, а саме тієї, що стоїть на початку листа.

лася вона у дорогу, а господарство доручила Причепі і Любці.

І ще порожніше і тихше стало в гетьманському будинку. Березневі вітри співали по коминах своїх голодних і холодних пісень. Кучугури вже вогких і ніздрястих снігів ще зазирали у вікна, але з кожним днем танули, осідали... І рідко-рідко коли хтось одвідував хворого.

А Сагайдачний жив зосередженою, напруженою надією на відповідь короля. Ніби всі його сили збіглися в одну точку, одну іскру, що підтримувала його вже нетривке життя. Він рахував дні і години, уявляв собі, як мчать Балика й лікар пустинним, засніженим Поліссям і Білоруссю, де вони зупиняються, де ночують, де змінюють коні.

Йому не гіршало, але й не кращало. Поки лежав нерухомо, він нібито почував себе добре, але рухатись не міг.

Вчашав до нього митрополит Іов Борецький, розповідав новини, потім завжди переводив розмову або на братство і школу, або на владик. Скаржився на утиски, на нестачу у всьому. І хворий розумів його мету.

— От зроби добре діло, — якимось одверто висловився владика. — Не забудь свою школу і братство. Єдиний-бо вона є світоч православ'я, єдине джерело знання для наших діток.

— Не така вона, як я мріяв, — не одразу відповів Сагайдачний. — Нам треба школу життєву, а ви готуєте з дітей полемістів-ченців. Нам треба захищати себе на суді, розумітися на простеньких хворобах, торгувати, підраховувати виторг, промовляти на соймках і на рочках, а ви... як п'ятсот років тому: *trivium* та *quadrivium*... *). Навіть згадати огидно.

Борецький спалахнув.

— Та де ж ти бачив таку школу, яка тобі ввижається? Медицини та права вчать по університетах та академіях. А маленьких дітей треба вивчити грамоти та святого письма. Ось зачекай — підростуть вони, тоді й за академію буде мова. Хіба ж діти подолають таке?!

І раптом, згадавши застереження лікаря, замовк і роздратовано і трохи ніяково засмикав довгі рукава.

*) Нижчий і вищий цикл наук середньовічної школи. До тривіуму належала граматики, риторика, діалектика; до квадрівіуму — арифметика, геометрія, астрономія і музика.

— Ну, а як справи з вашим визнанням? — порушує хворий мовчанку.

— Та... все на мертвому... Ми ж не були на останньому соймі перед Хотинським походом. Незручно було: сказали б, що ми видаємо згоду, коли держава гине під навалом турків. Так і сидимо в Терехтемирові, бо ж носа не сунути нам ані на Білорусь, ані навіть до Житомира... Тільки за шаблями твоїми й спасаємось. Обридло воно, наболіло... Вже слабші духом вагаються, бо ж нікому страждати не солодко... Ось і Сакович, і навіть владика Курцевич... Та чого там завчасно казати... Мабуть, ще й плещуть зайве... — перебив себе митрополит і знов заговорив про заповіт.

Сагайдачний і сам думав про нього. Дратувало тільки це неприховане бажання Борецького відірвати собі з близької спадщини ласий шматок.

І мимоволі пригадував Сагайдачний текст з пророцтва: „Розподілять ризи моя і про одіж мою кидатимуть жереб”. Але не це хвилювало його. Життя відійшло надто далеко, і навіть на самого себе дивився хворий гетьман, наче читав про себе в старовинних книжках або бачив себе на малюнку.

Тільки справа козацька ще й хвилювала його. І вночі, коли запалювалася кров його гарячковим огнем, знову пригадував він скарги Богдана Балики і нібито з небуття виринала скривавлена постать Яська Бородавки. А чи не був він правий, коли докоряв Петру Конашевичу за його бажання добитися права послугами і вірною службою короні?! Чи не вогнем і мечем треба було розмовляти?!

Але ж — ні: Бородавка стояв за голоту, казав, що треба винищувати панів. Що б тоді вийшло? Магнатів було б дійсно знищено, але ніяка держава не стоятиме без панів. Інші заступили б розтроцених, бо інакше перетворилася б вся країна на якесь безладдя, де кожен сам собі пан. І тоді й татари, і турки, і ті ж ляхи загарбали б її голіруч, бо не може бути держави без влади, а влади — без панів. Хіба що народилася б якась невідома й могутня сила, що рухала б горами, лісами, річками... Але ж немає її, і ніколи не прийде вона, як ніколи людина не загнудас Дніпра-Славути, не загатить, як маленьку річку, не опереже кам'яною греблею...

І тоді плювок Бородавчин замість заслуженої зневаги і кари здався йому безсилою помстою розчавленого хробака і викликав лише гидливу гримасу.

**

І ось якось вранці, ледве розплющивши очі, почув Сагайдачний бренькіт острог і знайомі бажані кроки. Щось перехопило йому подих, а очі з мукою і надією дивилися у напіврозчищені двері, за якими лікар Шмойлович щось поквалливо й невиразно тлумачив Балиці.

— Добре! Добре! Я розумію, — почувся лункий голос, і Богдан Балика ввійшов до спочивальні.

Він примружився і не одразу побачив у півтемній кімнаті ліжку, а на ньому — схудле, восковожовте обличчя з запитливо-благаючими очима і болісною всмішкою.

— Що ж ти, батьку? Вже й весна надворі, а ти все вилежуєшся, — говорив Балика і не дивився на хворого, вражений різкою зміною в ньому.

— Що ж він? Король?.. — витиснув Сагайдачний, намагаючись трохи підвестися.

— Лежи! Лежи! — кинувся до нього Балика. — Що ж король... Лікар — чесна людина. До рук передав твого листа, ще й від себе чимало додав... Надивився він тут на наше життя... А король — він дійсно... Каже, що гроші нам за похід вже відраховані і лежать у Львові. Цими днями привезе їх пан Обалковський, розрахується з військом.

Балика квапився, розгублено і збентежено. Він не знав, як і що говорити, щоб не розхвилювати Петра Конашевича.

— А тобі відповів король грамотою... І подарунки наказав передати. І булаву... Адже ж ти — перший наш гетьман, що дістав її з королівських рук, наче гетьман коронний. Годі тепер різним голодрабцям роззявляти на тебе пельки... Гетьман — і край.

Кажучи, він розв'язував якісь клунки і безладно і швидко кидав, не дивлячись на Сагайдачного.

— Ось вона, твоя булава... З щирого золота... Скарб... Каміння яке: зорі небесні... А ось, у торбинці, золото: чотири тисячі флоринів нам, старшині, а три тисячі талерів — особисто тобі. Бачиш, як шанує тебе король?!

А отут скринька з королівською грамотою. А ось ще тобі цяцька, щоб швидше видужав: щирозолотий конак з образом самого короля, а навколо діаманти, а з того боку — смарагди та якесь червоне каміння, от забув, як його. Просто як кров. А стрічка яка!.. А ось тобі ще на шию ланцюжок золотий, як у воєводи Замойського. Що, не чекав таких подарунків? Адже ж обіцяв він тобі милості вдсятеро... Ну, й не збрехав.

Балика метушився, сипав словами, як снігом в негоду. А Сагайдачний мовчав, і бліда, радісна всмішка ледве помітно торкнула його вуста. А Балика клав на ліжку торбинку з грошима, простягав йому булаву. Сагайдачний взяв її і враз упустив на ковдру. Тихенько пестив він її пучками і все шукав очима Баличних очей. А Балика совав йому в руки важкий золотий ланцюжок і наче десь поспішав.

І ця розгублена метушливість раптом відбилася на обличчі хворого невиразною тривогою.

— Ну, а старшині що, козакам?

— Та... якось воно вже буде, — розгубився Балика.

І почав розгортати королівську грамоту з великою сургучною печаткою на крученому шовковому шнурку.

— А владикам?... Нобілітація? — настирливо перепитував хворий.

— Та кажу ж тобі... Якщо тобі стільки надіслано, щось перепаде і нам усім... Ось приїде той Обалковський... Побачимо.

Але Сагайдачний не слухав. Льодова рука стискала вже серце нестерпним болем... Він зібрав усі сили, напружився у шаленому пориві, спустив ноги з ліжка і став на весь зріст, жахливий худорлявістю і божевільними від напруги очима, і довгим патлатим волоссям, і бородою.

— Що... н... нам... всім? Війсь... ку? З реєстром?... С... старшині? — хиткувся він до Балики і вчепився в нього довгими пазуристиками пальцями.

Він трусив Балику з останньої сили, зазірав йому в очі і, напосідаючи, вже розумів, передчував жахливу правду.

— Та кажу ж, якось воно ще буде... — з розпачем белькотів Балика.

— З війсь... ком, з реєс... тром?

Болісна усмішка скривила обличчя Балики. Очі його нарешті зустрілися з очима Петра Ко-нашевича і, неспроможний брехати, він з му-кою вигукнув, забувши застереження Ле-Кур-тьє і Шмойловича.

— Та хой йому трясця, падлюці! Знов буде комісія на козаків . . . Був він собакою, шляхет-ський король, і залишився . . .

Сагайдачний ще мить постояв, дивлючись йому в очі, наче всмоктував у себе смертельну отруту, потім враз обважнів і зсунувся на до-лівку, заплутавшись рукою в золотому лан-сюжку короля.

— Лікаря! — розпачливо крикнув Балика. І сам вже бачив, що не потрібні тут лікарі . . .

. . . . .

Вночі десь далеко-далеко, за гирлом Почай-ни, лунко, як постріл, луснула дніпрова кри-га. Згодом долинув з-за Чорторія такий же звук, притамований далечінню. Потім — третій, четвертий. І з хрустом і шарудінням посунула крига на південь. Незліченними білими зграями йшли вони, і не було кінця-краю їх струмінню. Кришталево мінілися льодини проти місяця, кружляли, напливали і лізли одна на одну, на-че білі ведмеді в любовній грі, перекидалися, на мить спінивши темні хвилі, і кружляли у вирі, щоб рушити далі і зникнути десь на обрії за піскуватими косами або за стрімким рогом правого берега.

І високо-високо, в лускатих срібних хмарин-ках, лунко перегукувалися журавлі, дикі кач-ки і черногузи, потужно і швидко мчали на пів-ніч, назустріч кризі і вітрові.

Бреніла, співала весна на узгір'ях струмка-ми, бентежила нетрі лісів, розбуркувала рудих кошлатих ведмедів, кротів, кажанів і борсуків, тяглася до неба зеленими стрілками паростків, кликала до життя, до боротьби, до кохання.

І, вийшовши з теплої хати, чухав селянин кошлаті груди, дихав воложним пахом землі, бруньок і торішнього листя, відчував, як бен-тежно і буйно калатає серце в грудях і кличе його в Дике Поле, на Січ, на уходи, на волю, на боротьбу за визволення.

І слідом за останньою кригою рушили на Січ хлопи і підсусідки, вільні будники, рубачі й ко-пачі, броварники і гамарники, смолярі і заліз-

Микола Бутович

ДІД ЛАДО

Лібретто балету

Copyright by N. Butovich, March 8, 1954. Du 36528.

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Коли дитинство Ваше протікало в глухій селі, дале-кім від залізниці, коли ще й дотепер перед Вашими очима стоять високі скитські могили, коли темна й та-смична гущавина лісу заворожила Вашу підсвідомість в дитячих літах, то не дивно, що, як станете малярем, любимою тематикою Вашою буде давнина, старовина й демонологія.

Ото ж ще у 1924 році прийшлося зробити першу се-рію дереворитів, що склалась з мавок, русалок, домо-виків та інших дідьків.

Переїхавши за велику воду, треба було готувати взір-ці праць з ужиткового мистецтва, між ними й театраль-ні костюми. Так постала нова серія відьом і різних вовкулак, які здавалось, самі просилися в якусь акцію. Ну і прийшлося написати це лібретто до балету, що переносить Вас у світ давнини і народніх правірувань. Для автора музики — багатюче джерело в колядках і веснянках. Акція, самозрозуміло, боротьба весни з зимою, з побідою весни.

Покійний Михайло Гайворонський, що тоді майже не вставав з ліжка, дуже сподобав собі мого „Лада“, був зворушений тематикою й костюмами, але з сльо-зами шепотом сказав: „Раджу Вам написати молодому музиці Юрієві Фіалі, — він в Бельгії. Я позичу йому потрібний етнографічний музичний матеріал“.

Ю. Фіала зацікавився темою і після переїзду до Ка-нади, доставши музичний матеріал, лібретто й рисун-ки, почав працю над композицією музики. Два роки тому музика з оркестровкою була готова. Ще перед тим був я у директора „Сіті-сентер“ балету — Кест-нера. Він зацікавився. Казав, як музика буде готова, а музика є головна, — принести показати.

Річ ясна, хто знає всі небезпеки наслідувань, або зручних переробок, — досить згадати „Стренджер ін парадайс“ і „Половецькі танці“, — без „капірайт“ не можна музики, ані показувати. На жаль „капірайт“ вимагає кілька копій партитур, а це коштує, — даль-ший рух „Лада“ — заморожений. Зима з морозом мстяться. Як будуть гроші — побідить весна! Але, чи будуть?

Покищо українським балетом опікується Москва і Моїсєєв.

Тема взята з української демонології: змаг весни з зимою. Характер постановки архаїчний. Музика ба-

няки, рудники і шевці, мечники і панцерники — здобувати собі волю і право вогнем, залізом, кров'ю і молодим, непереможним завзяттям.

1930-1936 рр.

Київ.

зована на найстаріших, ще поганських мотивах, що збереглися в декотрих колядках і веснянках, написана композитором Ю. Фіалою. Прокти костюмів та декорацій зроблені автором лібретта артистом-малюром М. Бутовичем.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Дід Ладо — пращур-покровитель роду українського з величезною бородою. Ярило — бог весни. Ягілка — богиня весни. Ягіл — її батько. Зима — престара баба в сімох кожухах. Мороз — головний її помічник. Відьми — чорні, з хвостиками, в обридливих масках. Вовкулаки — півлюди — піввовки (перевертні). Мавки з макогонами, Мавки з віночками — подруги Ягілки. Сині люди — слуги Діда Лада. Диви — півлюди-півптахи. Вітри.

Цілий балет складається з двох картин і однієї дії.

I. КАРТИНА

Рання весна. Зоряна ніч в горах. Долиною, над потоком, стелеться туман. Посередині ще не розквітла яблунька. По боках дві копички сіна. Сходить місяць.

З'являється Ярило, вбраний весняно, стрункий, як молодий легінь. Пританцьовуючи в легких підскоках обкидає квітами яблуньку, яка розквітає.

За Ярилом рухається по сцені і місяць, усміхнений, як би авреоля. При краях сцени місяць ущерблюється.

Нараз з'являються силуети відьом. Вони в руху — то знімаються, то одягають свої страшні маски. Провід веде головна — з великим дерев'яним гребенем. Сенс їх рухів — перешкодити Ярилові розкидати квіти; одночасно головна — в сольовім танку — залицяється до Ярила, що не зважає на неї та простягає руки копичкам. Копички встають на ніжки і простягають до нього малі ручки та йдуть з ним в танець.

Зубчасті силуети відьом на переднім плані ритмічно рухаються на місці.

Центральна група танцюючих під кольоровими світлами прожектора.

Нараз тріск відчакннутих гілок, крики сови і на сцену вискакують вовкулаки у вивернутих кожухах з топірцями та довгими люльками в зубах. Вовчі хвости напівзвисяють.

Вовкулаки кидаються на ряд відьом, щоб прорватись, — ті не пускають. Врешті вовкулаки прориваються в танковій борні, а головний кидається з топірцем до Ярила. Посидинок Ярила з Вовкулакою. Ярило своєю шабельною вибиває Вовкулаці топірець, — місяць гасне, Ярило зникає. За хвилину знова світло. Дикий, ніби хаотичний, танок відьом з вовкулаками.

Завіса

Сенс картини — вовкулаки вороги Ярила, а найбільше — головний, відьми ж ображені неувагою Ярила.

II. КАРТИНА

Ніч. Палац Зими — льодова грота з фантастичними візерунками. За льодовим склом трон Зими. Блиск льоду, кольорові переливи.

Зима в 7 кожухах сидить непорушно на троні. По боках трону два Диви з мішками на головах. Сидять на пеньках і молоточками вистукують, як на ксилофоні.

З правого боку сцени вискакує з присядкою Мороз в кожусі, в гостроверхій шапці, з занадто довгими рукавами й полами. Він котить пританцьовуючи барильце горілки перед собою. Присідаючи робить короткі зупинки під скрипучі звуки музики. Барильце з розгону розбиває скляну заслону перед тронем Зими. Зима обурено зіскакує, спіткнувшись об барильце падає, але, занюхавши горілку, задоволено встає. Тоді Мороз махає рукою і на сцену з'являються три по три Вовкулаки, а спереду головний.

Трійки вовкулак, підтягнувши хвости, виймають з уст люльки і, піднявши високо шалки, низько кланяються Зимі і починають свій танок — просьби про поміч. Їх танець — поперемінно: то трійками, то гусакім. Люлька в зубах. В танку — часте обкручування довкола себе. Час від часу всі разом кланяються Зимі. падають перед нею навколяшки. Зима рухом вказує їм місце зліва і справа, а сама тяжкими кроками сходить з трону. Потім милоствиво починає з Морозом танок „Сімох кожухів”.

Мороз тримає кінець її довгого пояса, вона ж танцює розкручуючись через цілу сцену і в дальшім танку скидає з себе сім кожухів.

Скінчивши — Зима сідає на трон. Мороз сильно свище. — З обох боків сцени вискакують чотири вітри в легких киреях і, танцюючи з вихиласами, повіваючи своїми киреями, кидають Морозові з-підполи великі, як тарелі візерункові сніжинки; Мороз кидає їх далі Зимі, вона ж кидає їх позад себе на стіну палацу. Сніжинки з металевими срібленими звуками падають на стіни палацу і декорують його в різнобарвних переливах під світлом прожекторів.

Темпо прискорюється. До великих сніжинок прибавляються малі і сиплються, як конфетти, створюючи вражіння кольорової завірюхи.

Вітри трубними, причепленими до уст рупорами, видають трубні звуки й, розмахуючи киреями, — витанцьовують метелицю.

Завіса

Сенс лії — просьба Вовкулак до Зимі про поміч проти Ярила. Мороз посередничас. Зима — при допомозі барильця горілки — поставилась прихильно.

ГОЛОВНА ДІЯ

Старовинний терем Ягіла в лісі. Перед ним поляна. Збоку бовван Перуна і дзвін. Над входом до терему спеціальне віконце для піючого когута. — Ще темно. Починає сходити сонце. Воно декоративне, променисте, усміхнене. Довкола все рожевіє, вияснюється. Тепер видно, як перед входовими дверми палацу усталились в два ряди Мавки. По один бік — з макогонами, по другий — з віночками в руках. Когут співає. Музика, що почала грати піаніссимо, — посилюється, в неї вливається спів когута. Сонце ясніє, музика зміцнюється, відчиняються нарешті двері і в них з'яв-

ляється Ягілка (богиня весни), за нею — з сопілкою — її батько Ягіл. Музика втихає. Тепер грає на сопілці Ягіл до сольового танку Ягілки.

Вона з пристуком танцює сольо, мов ілюструючи: „встала ранесенько, вмилась чистесенько...”

На її знак Мавки пристають до танку і під звук оркестри виводять гагілковий танок.

Тим часом, ховаючись за деревами, вилазять з люльками в зубах Вовкулаки. Мимоволі вони приплескують в долоні до танку і, нарешті, взявшись за руки, стіною ідуть на гагілкову стіну мавок. („А пускайте нас вивести танок в гаю!..”)

Далі Мавки оточують колом Ягілку, Вовкулаки оточують своїм колом їхнє коло. Головний Вовкулака прориває коло Мавок, запрошує Ягілку до танцю. Вона втікає під охорону батька. Мавки з макофонами стають стіною, не допускаючи до неї Вовкулак, що нападають. Вачачи, що непереливки, Ягіл падає перед Перуном на коліна, простягаючи руки.

Тоді на небі з'являється на конику (ляльковим — як гоцульський, з бриндзи) бог весни Ярило з бесагами квітів, що починає їх кидати вниз. Від квітів Вовкулаки розбігаються, а Мавки ловлять квіти в подолі і з ними кружляють в танку. Нарешті Ярило кидас віночок для Ягілки і мавки несуть його їй. Ярило скидає шапочку, вклоняється їй і зникає.

Ягілка танцює сольо з віночком перед фігурою Перуна. — Сенс танцю — просьба до Перуна освятити цей віночок і допомогти в успіху любови до Ярила. Скінчивши сольо, вона кладе віночок біля стіп Перуна.

Тоді Ягіл вдаряє в дзвін. В музику вплітаються звуки дзвонів, — вона робиться урочисто-маршова.

З правого боку на сцену виходять сині люди — сторож Діда Лада, несучи на величезних срібних тачах довжелезну, роздвоєну бороду Діда Лада. За бородою входить і сам Дід Ладо. Всі кланяються, дерева сиплять пелюстки квітів, мавки обкидають його квітами. Він стає посеред сцени. Його бороду сині люди розводять на срібних тачах на два боки. Він підкликає до себе Ягілочку — ця підбігає. Він цілує її в голову і щось шепче на вухо. Вона перебирає від батька вишиваний рушник і перев'язує ним Діда Лада, як свата.

Тоді Дід Ладо передає Ягілові довгу трембіту. Ягілка надіває на себе віночок, що від Ярила і танцює сольо перед Дідом Ладом, а сині люди то зводять, то розводять бороду Діда Лада, а сам Дід Ладо прятанцює намісці. Танок кінчається і Дід Ладо знову зі синіми людьми, що несуть спереду його бороду, виходить вліво і зникає. Бравурний марш і справа нова поява — трійка синіх людей, що, тримаючи великий прапор, підскакують, танцюючи, якнайвище, тримаючи руки й голови в напрямі верхівки прапору. Передіставшись на другий бік сцени, вони зникають. Нова поява — оркестра синіх людей — цимбали, бубни, сопілка, труби, — уставляється в глибині сцени.

Нарешті, з'являється на сцені теж справа сам бог весни Ярило з двома розквітчаними обручами. Він подає одного обруча Ягілці, другого лишає собі. Обос

М. Дужий

ТЕАТР – НАЦІОНАЛЬНА КОНЕЧНІСТЬ

Від кількох літ стверджуємо, що поважна частина наших громадян відсувається від національно-суспільної праці. Помічасмо даліше, що почуття відповідальності за долю української національної субстанції поволі падає. У значній частині нашої спільноти пригасав боєва і всеобіймаюча наснаженість, завзятість, впертість і жертвенність в боротьбі за державне визволення нашої нації. Вачимо теж, як чуже довкілля всмоктує нашу молодь — проти найбільших зусиль наших церков, парохіяльних і українознавчих шкіл, молодечих організацій, а дуже часто і батьків — затримати цю молодь при українським національним житті. Все це стверджуємо і у висліді безрадно розводимо руками. А все ж таки вихід з положення мусимо знайти.

Дозволимо собі поставити питання українського репрезентативного національного театру. Театру — як одного з чудових засобів духового гарту і національного виховання. Для старшого покоління театр конечний, бо він мистецькими сценічними образами, грою, культурою слова, духовим піднесенням і цілою мистецькою обстановкою, тематикою нашого славного минулого чи героїчного — сучасного, з рівночасною візією масстатичного майбутнього нашої нації чи інших народів „розгріває старі кості” і збуджує старі приспані шляхетні національні почування та наснажує „змучене” серце новим завзяттям до творчої національної акції. Часом театр спонукає нас до весе-

виконують танок обручів, час від часу надіваючи на себе обручі разом, немов би символізуючи своє весілля.

Та тут наступає напад ворожих сил. Вискакують вітри і повіваючи своїми киреями танцюють заметіль. Падас сніг-конфетти, — все біліє. Всі стовпіють. Вискакують відьми, а спереду головна з горщиком. Вони оточують молодих і головна хлюпає на них щось із горщика, — ті падають на місці мертві. Далі вискакують Вовкулаки й беруть до танцю відьом, колом, довкола мертвих молодят.

Під звуки скрипучої й каркаючої музики у гротесковім танку з'являється нарешті Зима з Морозом. Зупиняються над мертвою парою і Зима покриває їх чорною, а Мороз білою хустками.

Та нараз, остовпілий, разом з іншими, Ягіл очується і, вхопивши трембіту, що від Лада, жалібно трембітає. Все гасне. Блискавки й грім... і на сцені знов ясно: стоїть з розведеною набоки бородою Дід Ладо. Плескає в долоні. Сині люди підносять йому дві карафки. З однієї він схлюпає на пару молодят, — ті оживають. З другої — на Зиму й Мороза — ті падають неживі. Все нечисте зникає, а на сцені весільний танок разом з Дідом Ладом.

На небі з'являється декоративне усміхнене сонце, довкола нього літають „райські пташечки”.

Завіса

лости, розтягає зморшки на наших лицах, відтягає нас від гнітючої буденщини і переносить в інший світ — кращий світ. Тільки люди з чистим серцем і погідним духом можуть творити великі і благородні національні діла. Часом театр нас хвалить, а часом картає і ставить перед нами наші хиби і помилки. Театр діє на наші почування і то в національно корисному розумінні, а в кожній праці в добро нації, крім розуму треба ще й горячих почувань, зокрема почувань любови.

Коли йдеться про молоде покоління, то слушно і беззастережно кажемо, що найкращими виховними чинниками, дитини чи молоді людини є, родина чи батьки, Церква і школа. До цих трьох чинників дозволимо собі додати ще й четвертий — добрий український театр. В театрі через мистецькі образи на сцені молодь вчиться розрізняти, добро від зла, правду від брехні і красу від погані. Сцени релігійного характеру чи молитви на сцені викликають у душі кожної молоді людини зворушливе і незатерте враження — на все життя і підносить її духа до Бога. В театрі молодь вчиться української літературної мови, її милозвучності та культури українського слова. З п'єс, з історичною тематикою, молодь найтриваліше закріплює відомості з української історії і українського національного буття. В українському театрі, молодь бачить, безпосередньо частину української культури. Стає гордою за своє українське походження, а порівнюючи довкільний „шов бизнес” — вміє розрізнити, що в ньому є добре, а що зле. Український театр викликає у молоді почуття національної солідарності і почуття відповідальності за долю України. Говорячи про театр маємо на увазі покищо, драматичний театр, який згодом можна б поширити на оперу, оперету і театр інших форм.

Думаємо, що значення українського національного театру в становленні української нації не треба доказувати, бо воно є незаперечне. Тимбільше значення має український театр для української еміграційної спільноти. З власного досвіду знаємо, як впливав на нашу психіку, український театр в Ріднім Краю — в роках нашої юности і у великій мірі формував наш український світогляд. Театральне мистецтво і зв'язана з ним драматургія є повновартісними співчинниками національної культури і її цілеспрямованої власнопідметности. Добре поставлений український театр, творчо забулюється, з українською наукою, літературою, образотворчим і хоровим мистецтвом, хореографією, балетом і т. п. Рівночасно є для них джерелом спонук і творчого натхнення.

Український театр повинен бути теж рівночасно і своєрідною театральною студією, в якій випколювались би нові кадри працівників сцени, а знаємо як виглядає справа з цими кадрами у нас тепер.

Кілька попередніх наших думок — може трохи кострубато — навели ми тільки на те, щоб справу театру і цілого театрального мистецтва поставити перед цілою еміграційною спільнотою, зокрема перед нашою спільнотою в ЗДА. Ціла українська спільнота мусить нести відповідальність за долю українського

театру, а не тільки поодинокі люди: режисери чи актори. Справа репрезентативного українського театру в Америці, це справа честі і престижу кожного українця і в чергуванні справ нашого національного життя не належить до другочергових. Думаю, що не треба доводити, як цю справу ставить і ставила большевицька Москва і яку роллю грає театр в большевицькій пропаганді та як опікується окупант України театром і мистцями сцени. Постановленням театру не зменшило зовсім заінтересування іншими національними питаннями чи проблемами, а їм тільки допоможемо. Театр скріпить і оживить суспільно-громадське життя, внутрі і дасть кращі можливості репрезентації українства на зовні.

Як виглядає справа українського театру в Америці тепер. Існує „Український Театр в Америці” — з Йосипом Гірняком на чолі в Нью-Йорку і театр б. акторів театру сл. п. В. Блавацького з В. Шашарівським у провіді, у Філадельфії. Поминаючи непотрібне розпорошення сил, обидва театри борються з непереборними труднощами, діють несистематично і тільки в рядигоди виступають у Нью-Йорку і Філадельфії та їх найближчій околиці. Це не заспокоює наших вимог і творить порожнечу в нашому національному житті.

Чи є можливість виходу з такого стану? Є. І то можливість без надзвичайно важких зусиль. До створення українського репрезентативного театру в Америці існують всі дані. Є публіка, для якої театр конечно потрібний. Є п'єси, які можна і треба ставити і є драматурги, які можуть і будуть творити, якщо буде добрий театр, є режисери і актори і то добрі актори. Маємо композиторів, музик і диригентів. Є й хореографи та балетмайстри. Не бракує малярів і декораторів, не говорячи вже про технічно-сценічний персонал і всі технічні можливості. Коли визнаємо і зрозуміємо потребу, то знайдемо й гроші.

Відносно грошей то згідно з нашими підрахунками, щоб поставити театр на здоровій базі, треба б біля 25.000 дол. Гроші ці потрібні на особові видатки, придбання середника транспорту і іншого потрібного театрального реманенту. Гроші потрібні театрові мусіли б зложити українські люди, спільнота Америки, а з моментом дії театру, він, при добрій організації і адміністрації, міг би бути самовистачальним. На цій основі можна твердити, що до поставлення театру існують всі співчинники. Бракує тільки заінтересування в громадянстві справою організації одного репрезентативного театру і організаторів цього великого діла.

На нашу думку справу цю повинна заініціювати Культурна Рада УКК, покликуючи Театральну Комісію, яка могла б перетворитись на Т-во Прихильників Українського Театру. Комісія ця повинна справу цілу взяти в свої руки і поставити її на обговорення і вирішення на найближчому конгресі УККА. Устійнити всі справи правового і організаційно-адміністративного порядку і розплянувати збірку фондів.

Розмір статті не дозволує на порушення ще багатьох інших справ, зв'язаних з організацією і добрим розвитком театру. Всеж таки наводжу жмут думок, які можна змінити і доповнювати — при задержанні

самої суті справи. Справа організації українського репрезентаційного театру — це не фантазія, але національна konieczність. Пишу про цю справу тому, що уважаю її за одну з першочергових і глибоко вірю, що вона має всі дані на реалізацію. Пишу ще й тому, бо знаю, як український театр впливав на мене в юнацькому віці, як ще й сьогодні діє на мене і як діє на формування національного світогляду моєї дитини. А таких як я — кілька поколінь. Тому й уважаю цю справу, справою найвищої національної konieczности.

Буду вдоволеним, коли ці рядки викличуть відгомін і відповідну реакцію.

ОТАМАН ПЕТЛЮРА

Редакція польського журналу „Культура” зложила 1-го квітня ц. р. вінок на могилі сл. п. Головного Отамана Симона Петлюри на кладовищі Монпарнасі в Парижі. У квітневому числі цього журналу находимо редакційну статтю-коментар до події, яка перед двома місяцями схвилювала усю українську громадськість. Передруковуємо її. Редакція журналу „Культура” висловлює признання і подяку.

Редакція „Вісника”

Дня 28-го лютого ц. р. французька телевізійна програма відтворила процес Шварцбарта, який в 1926 році убив у Парижі Головного Отамана Симона Петлюру. Авдиція була певного рода апотеозом скритовбивчого морду на провідника боротьби за незалежність українського народу.

Немає сумніву, що існують світові чинники, які зацікавлені у компромітуванні українського самостійницького руху. Отаман Петлюра МУСІВ згинув в 1926 році, бо саме тоді боялися заaktuалізування визвольної боротьби на Україні, а сьогодні — коли повстають щілини на советському бльоку, етапами яких були польський „жовтень”, мадярське повстання, процес Гаріха, настрої на університетах Харкова і Києва — намагається УВИТИ ЛЕГЕНДУ Отамана.

Крім цього є трагедією, що ту таємничу розгору хочеться робити жидівськими руками. Організатори цієї маніфестації не числилися з долею ЖИДІВСЬКОГО населення України і Східної Європи так, як не числилися і в 1926 році.

Ми є противниками політичних мордів і „культу крові”. З них родиться лиш фашизм — байдуже брутальний чи червоний. Ми є приятелями жидівського народу, а справа самостійности України є також і нашою справою і тому вважаємо своїм обов'язком запротестувати проти таких авдицій, які є кривдою ОВОХ народів.

СКЛАДАЙТЕ ПОЖЕРТВИ

НА

ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА”

Степан Галамай

Про елементи сили нації

Що є сила нації?

То є сила або здатність суверенної нації, яку вона може вжити для забезпечення своїх національних інтересів. В міжнародних стосунках завжди нарастають проблеми, що їх треба розв'язувати. До якої міри захоче нація вжити свою силу, щоб добитися розв'язки тієї чи іншої міжнародної проблеми, очевидно, це залежатиме від часу й від обставин.

Вже саме існування сили має вплив на розв'язку такої спірної проблеми. Навіть тоді, як дана держава виразно не погрожує вжити силу, ця сила вже існує як погроза і ніяка держава не легковажить собі цієї можливості, що така сила може бути вжита. В такому сенсі звичайно говоримо про „політику сили”. І насправді в міжнародних стосунках елемент сили є у великій пошані.

Коли та в яких розмірах держава рішиться вжити силу, залежить від таких чинників: а) про що йде спір, б) з ким мається справа, в) настрої народу, г) момент і загальна ситуація.

Більшість справ між державами полагоджується на базі: а) звичаю, б) міжнародного права й в) тзв. впливу, ц. т. дякуючи репутації даної країни в міжнародних відносинах.

Існує друга група справ, де входить в гру свідоме стосування сили, але на скалю свідомо обмежену. Це значить нація виходить поза методу впливу й вживає тзв. пресії або натиску, але ще не має наміру вжити силову перевагу.

Нарешті, є третя група справ, що для досягнення їх стосується голу фізичну силу, коли держава виповідає війну або веде невиповіджену війну, або переводить так звану „поліційну акцію”.

Не треба два рази підкреслювати, що рішення який вид силового фактора вжити, ц. т. чи тільки лагідну форму, що її тут назвали ми методом впливу, чи натиск, чи врешті голу фізичну силу й найважливішими й найвідповіднішими рішеннями, що їх треба зробити в ділянці закордонної політики.

Що робить державу сильною? Між іншим її положення. Острівне положення Англії є джерелом її сили остільки, оскільки дякуючи тому, що вона відділена водою від континенту, вона менше виставлена на небезпеку інвазії. Але в тому і її слабкість. Саме цією водою вона одержує імпортовані харчі і може бути відтята від країн, що до неї ті харчі доставляють. З другої сторони, та сама Англія мусить мати велику морську флоту й тому забезпечення морських шляхів вирросло в політиці Англії до рівня не тільки національного інтересу, але також до проблеми національної безпеки.

Через те Англія дуже швидко реагує на всякі переміни й потрясення поза Європою, а в самій Європі Велика Британія була творцем політики рівноваги сили або балансу оф павер.

Якщо йде про Україну, то з огляду на доступ до

Н. А.

„ЗАМОВКАЄ РІЧ”...

Робітничий, як він себе називає, „Вперед” в числі за березень ц. р. шукаючи виходу „для українського народу”, в статті І. Винника „Ще до питання національної політики в ССРСР” повчає такому: „Нам видається, що питання чи потрібна українському народові своя держава є поза всякою дискусією. Натомість є справа дискусійною чи в існуючих зовнішніх умовах має ця ідея вигляди на здійснення? Коли хтось твердить, що так, то мусить це доказати. Ми, оцінюючи реально політичне становище, приходимо до висновку, що ця справа в теперішній момент в жадному відношенні не актуальна. Вона може бути актуальна, коли переміниться політична ситуація і уклад сил на Сході Європи”. Що можна сказати на це розважання? Од Леніна воно, тільки той, твердячи, що без руського народу не буде Україна самостійною, знав, що робить, а чи знають ті, що так пишуть? Мабуть знають. В дальших розважаннях про ту „ситуацію” автор стверджує, що вона „може змінитись за десять літ, а може й за сто”. А через те, на думку „робітників” з „Впереду”, нам не треба боротись, щоб змінити ту ситуацію, а треба „журитися тим, як має розвиватись наш народ в існуючих умовах”. А про розвиток того народу сказано так: „Ми, отже, є того погляду, що Українська Держава існує. Українці мають навіть

Чорного моря в українській психіці виробився моряцький дух в більшій мірі ніж у москалів та поляків. Але творці схеми української закордонної політики не можуть цим вдоволитися, що ми маємо доступ до Чорного моря і ми маємо потяг до моряцтва. Нам треба постійно пам'ятати про те, щоб прихильними союзами забезпечити вихід нашої флотії з українського моря на Середземне море і далі до океанів.

Так то географічне, чи, як то часто кажуть, геополітичне положення держави може бути елементом сили, а інколи елементом слабости. Які ж є елементи, що складаються на поняття сили або могутности?

Вони такі: 1) демографічний елемент. Тоді питаємо: скільки мільйонів населення має дана нація, чи виявляє тенденцію рости чи відмирати, яка структура населення та яка густина. 2) Географічний чинник: положення, підсоння та величина національної території, 3) Економічний елемент: сирівці, яких стратегічних сирівців не достає та яких є вдосталь, теперішній та майбутній відсоток зростання національного прибутку, 4) Історико-психологічно-соціологічний складник: історичні змагання, здібність до збірних зусиль, місце одиниці в суспільстві і т. д., 5) Організаційно-адміністративний елемент: форма уряду, як населення ставиться до його, ефективність адміністрації, 6) Мілітарна сила — скільки війська мають, який відсоток населення в армії, напр., за Хмельницького понад 20% населення, ціла нація була озброєною.

своїх представників в ООН, це твердять також націоналісти. Але вони забувають, що покликуватись на цей факт мають тільки ті, що не відкидають жовтневої революції. Та ж жовтнева революція породила УСРСР! Хто хоче бачити в УСРСР щось конкретно існуюче і позитивно користуватись тим, той мусить стати на ідеологічному ґрунті жовтневої революції”. Та емігранти, уболіває далі „Вперед”, цього не розуміють: „Зате це прегарно розуміють наші земляки в Краю”. Коментарі до „реалізму” „Впереду” зайві. Хто прийняв жовтень, в якому націю загано в імперську кошару, той не в силі позбутися тої „реальности”, він тужить за нею.

Другий „реаліст” з націоналістів інж. Дм. Андрієвський роздумує над державницькою концепцією для українського народу так: „Отже, існує дві концепції Української Держави — Українська Народня Республіка і Українська Радянська Соціалістична Республіка. Перша промовляє до нас з минулого, друга унагляднюється сучасними фактами; перша живе в ідеї, друга — в політичній дійсності; перша виявляє своє існування в акції еміграції, друга — діє в Краю”. Як „діє” і якими фактами „промовляє” колоніальна реальність на Україні, автор не говорить, бо за двома соснами (УНР і УСРСР — заголовок статті, видрукованої в „Свободі” за 17 квітня ц. р.) він нічого іншого не бачить. За отими соснами автор не може чи не уміє бачити суті окупаційної дії і спротиву нації проти неї. Тому йому й здається, що „Великій більшості населення України більш зрозумілою є ідея надання національного характеру сучасній українській державі, як зміна її на УНРеспубліку”. Ідею знайдено: УСРСР національного характеру, хоч і під московсько-імперською окупацією. Так говорять ті, що багато говорили про своє амбасадорство. Доамбасадувалися!

БІБЛІОГРАФІЯ

Улас Самчук — ТЕМНОТА — роман у 2-х частинах, стр. 494, Українська Вільна Академія Наук, Нью Йорк, 1957.

Не без остраху бралось до читання цього роману, що мав бути зв'язаний з попереднім романом того ж автора „Ост”. Ще свіжі були в пам'яті прикрі історичні, ба й психологічні недотягнення попереднього роману, частково зумовлені обставинами літературної праці в безбібліотечнім і безархівнім таборівім періоді еміграційного існування. Можливо, також відіграли тут свою роллю вимоги, що їх мусів ставити літературний літописець до автора „Волині”.

І от, вже з першими сторінками „Темноти” читача пориває сам рух роману настільки, що всі сумніви й застереження тонуть в нурті почувань. До певної міри, слабне навіть „професійний” критицизм.

Завдання, що стояло перед автором, було подвійно трудне, бо, хоч темою роману — для майбутнього читача — є історія, та для сучасника є це історія біжуча, творена на батьківщині ось вже від чотирьох десятків літ і творена день і ніч далі... Самий вибір способу

розв'язання такої, чисто літературної проблеми, вимагав від автора значного напруження, бо тих способів могло бути де-кілька. Що ж доперва говорити вже про саме виконання цього завдання. І тут ще й ще раз переконуємося в рішальній ролі в мистецтві тих двох чинників, яких так не полюблюють сучасні („модерні“) літературознавці, а які називаються по-старому: 1) талант і 2) творчий темперамент.

Цей роман, як завдання, можна було потрактувати різно: від „репортажу“ почавши, а на філософічним (чи історіософічним) поглибленні скінчивши. Можна було писати його до-недавна ще модними фільмовими „кадрами“. Можна було вибрати спосіб імпресіоністичного письма. Можна було б. мовляв Франко, „сісти на романтичного коня“. Можна було б обрати канонічний коліс на сході Європи „реалізм“ і — додамо — легко зіслизнути в чорно-червоні низини натуралізму, чим, до речі, так необачно грішать тутешні земляки-прозаїки, торкаючись тем з „біжучої історії“ (всякі багрянні кола“ і т. п.).

З нагоди появи „Темноти“ Самчука хотілося б паки і паки остерегти молодше літературне покоління перед постійним і якже настирливим соблазном всяких „модерних“ (отже цвайго-кафко-достоевщини), всяких псевдоспасенних „ізмів“, всяких формалістичних рецептів, як то роман треба „робити“. Жадні бо „ізми“ і жадна „робота“ аж нічого сенько не допоможуть там, де потрібні прастарі незбутні чинники: талант і (творча, отже „розумна“) пристрасть.

Бо остаточно ці і тільки ці два прастарих відвічних чинники рішають, чи твір є твір, тоб-то річ зроджена, чи твір є витвір, отже „зроблений“ кандидат до бібліографічного чергового числа в літературній статистиці.

З великою „особистою“ сатисфакцією випадає повторити те, що писалося колись з приводу „Волині“: новий роман Самчука є твір і є твір справжній. І, як такий, ц. т. як правдивий організм, він відповідає всім можливим аспектам: і „репортажовому“ і „фільмовому“, і „реалістичному“, і „романтичному“ і „філософічному“, чи „історіософічному“. Одночасно. Бо за „реалізмом“ життя героя роману і життя його родини в умовах 20-х і 30-х років в СРСР виростають велетенські обриси жажливої машини Сатани, що в советській імперії нищать родину, як клітину нації, і нищать людину, як образ Божий, намагаючись зредукувати її до „матеріалістичної“ суміші крові, м'яса і екскрементів.

Тому останній роман Самчука це не ще один опис советських жахів, не ще одна скарга до Об'єднаних Націй, не ще одне здемаскування комунізму (Орвелл) чи софістично-ідеологічні уболівання (часто дуже „кродиллячі“, як у Кестлера і Ко) і навіть не ще один роман з-підсоветського життя.

Це твір, що тверезо-українськими очима спостерігає і максимально-епічно розкриває справжню, отже духову дійсність, яка таїться під псевдонімом „Росії“ чи „комунізму“ і яку безустанно підмальовують, наново маскують і гарячково забріхують добре знані нам слу-

Вадим Лесич

НОВА КНИЖКА

Іван Керницький: „ГЕРОЙ ПЕРЕДМІСТЯ“, повість, обкладинка й ілюстрації Любослава Гуцалюка, літературний редактор Вячеслав Давиденко; — Видавниче Товариство „Книгоспілка“, Нью Йорк, 1958.

Деякою мірою автобіографічна повість Івана Керницького „Герой передмістя“ це, безперечно, нове досягнення її автора. Але „героєм передмістя“, як і героєм повісти не є властиво її автор, скритий під ім'ям хлопчини Михася, а його „неоцінений пан інструктор“ — Макс (чи Максим) Чміль. Проте — насправді — є у повісті два герої, які мають свої правзори у великій літературі — у Сервантесовому Дон Кіхоті і Санчо Пансі, чи у легкій гумористичній літературі, як от у писаних віршем для молоді „Пригодах Макса і Моріца“ (Максима і Марка) Вільгельма Буша, а передусім у пригодницьких творах Конан Дойля — у персонажах Шерлока Голмса і Др. Ватсона, які знаходять навіть своє нове і дотепне перевтілення в особах Макса і Михася у одному розділі повісти Керницького. І хоч у Керницького вони діють часами окремо, їхня пов'язаність у дії і композиції — безспірна, вони творять життєрадісну пару весельчаків, пару „великого“ з „малим“, і є справжніми героями у різних ситуаціях повісти. Але поруч цих головних персонажів — героєм повісти Керницького — є не менш — саме передмістя, цей комплекс щоденної проблематики його мешканців, ці спільні криві і перехресні, уміцвлені в одному вирізку часу — на одному означеному географічному просторі.

„Герой передмістя“ має всі добрі і злі сторони гумористичної повісти. Живістю і дотепністю розповіді нагадує гумористичні повісті знаменитого польського гумориста Корнеля Макушинського, одаче, не має його сатиричної гостроти. Гумор Івана Керницького — погідний, лагідний і з легкою іронією та з нотками меланхолійного ліризму, але без сатиричного вістря. Сюжет повісти Керницького взятий з життя передмістя Львова, де схрещується місто і село, і де український потенціал Львова настільки сильний, що може без труду і з успіхом протиставитися напором польщини, та бути твердою опорою українськості тодішнього Львова. Повість багата ситуаціями, комічними витівками її героїв, у деяких розділах — майже пригодницька і з легким посмаком живої сенсації. Деякі ситуації справді помислові і дотепні, а цілість читається легко, навіть тяжко від читання відірватися. Це, безумовно, цікаво написана книжка.

У творі барельєфно випуклий перекий укладу соціальних взаємовідносин та національних антагонізмів. У львівському передмісті Керницького є міщани,

ги Сатани (— Батька Брехні) незалежно від географічного положення місць їх чинности.

В цім є головний зміст цього нового твору нашої літератури.

Е. М.

студенти, т. зв. батяри-вуличники, виховники народу — священники й інші інтелігенти, представники польської адміністрації, в'язні, поліційні агенти, злодії. Усі вони у живій взаємодії, у цікавих і дотепних конфліктах, на одній шахівниці вирізка тієї дійсності 1930-их років, яка, фактично існувала що правда з меншою ідентичністю, ніж це представлено у повісті, у будні і свята тодішнього львівського передмістя.

Герої повісті змальовані кольоритно і дотепно. Діялог жвавий і легкий. Ситуації, хоч іноді небуденні, проте, здебільша зовсім природні і цікаві. Акція повна життя, рвучка, але без несподіваних зривів. На тлі щоденного підміського життя показані барвно фрагменти боротьби українського підпілля і взагалі українського населення з польською окупаційною владою. Вони подані легко і з почуттям гумору, дотепно, з перспективи чвертьстоліття, з пригашеною вже двома десятиліттями пристрастю боротьби, але з непроминальною свіжістю її романтики.

Всі ці позитиви показують нам добрі сторони авторського пера, проте не вичерпують повноти характеристики твору. Повість „Герой передмістя” має також свої недоліки. Це в першу чергу — нецупке композиційне пов'язання частин, які могли б бути пересувані досить довільно, та їхня надто самостійна фрагментарність. Перша частина („Котяча мама”) у порівнянні з дальшими дещо надто розтягнута і несуттєво деталізована. Але і в деяких дальших розділах місцями напруга дотепу слабне і тоді із-за присмного тонованих лаштунків гумору Керницького — проглядає якась безвиразистість, а часом публіцистика фельєтоніста, проте це трапляється у повісті нечасто. Частіше приковує увагу читача жива течія акції поодиноких розділів і епізодів, як от „Хрест з Еспанії”, „На слідах Шерлока Голмса” чи знаменита своєю кольоритністю і типами (теолог Славко Ващук, батяр Только Чорний, радник Табачинський чи професор Мурський) — „Війна народів”.

Мова героїв — помірковано дотримана у стилі жаргону львівського передмістя 1930-их років. Часом жаргоновий вислів — перепадає у Керницького на авторський текст. Це, як мені здається, неконечно для збереження мовного кольориту самої повісті, а надужиття жаргонових висловів у тексті (не у діалогах!) могло б радше кинути тінь мовної нечистоти на літературний словник автора, засмічений зайвою (підкреслюю — зайвою!) жаргоновою лексикою. Мова повісті Керницького, очевидно, маю тут на думці авторський текст, не діалоги, — ще, на щастя, цієї небезпечної межі не переступила, хоч уже місцями стає на грані цієї небезпеки.

Тут також треба би відмітити неправильність у названні жаргонового словника при кінці книжки: „Словник львівської говірки”. Це неправильно, бо говірка — це діалект, а тут не про діалектичні вислови, як радше може бути мова про специфічно здеформовані і перекручені вислови (бамбетель, інкоґуто, балак, бомбони і т. п.), ідіоматичні і жаргонові вислови (дати шпрайса, змаглювати, загазований і ін.), чи навіть арґо (майхер, скок, дінтоґра і інші), не говорячи вже

Карай-Дубина

ФРАГМЕНТИ З ГОЛОДОВОЇ ОБЛОГИ

В січні місяці цього року Центральний Комітет імперської партії спільно з Радою міністрів ССРСР, звернулися до закріпаченого колгоспного селянства з зверненням на сполох: „Рятуйте сільське господарство, бо катастрофа з урожаєм 1957 р. дорівнює пам'ятному 1921 рокові!”

Так, 1921 рік залишився глибоко в пам'яті українського населення, коли від посухи на півдні України загинув урожай і розпочався великий голод, штучно підсилений Москвою. В той час, коли на Україні голодало селянство, Москва кинула гасло: „дайош продрозв'орстку!” Голодна Україна на кремлівський наказ мусіла харчувати „голодаючого старшого брата” на Поволжі. Спеціальні продзагони конфіскували у селянства до останньої зернини збіжжя, а з державних дитячих будинків на Україні дерев'яними возиками вивозилися самотужки трупи померлих від голоду дітей...

*****

про етранжизми першої руки, як от — полонізми в роді „вєц” чи „нєшпори”, германізми чи перекручені латинські, жидівські і навіть англійські (спортові вислови) слова та окреслення. Мова героїв повісті Керницького це частково своєрідна суміш висловів типових для жаргону підземного світу і т. зв. батярів, а далі сірого мешкання передмістя і, врешті, кольоритних і модних тоді висловів усяких студентів і богемізуючої молоді, але не тільки Львова, а радше усієї тодішньої Західньої України. У другому виданні книжки (бо віримо, що її доволі скромний наклад у скорому часі буде розкуплений) належало б поправити цю неправильність окреслення висловів жаргону передмістя і підземного світу, як „львівської говірки”. Це, очевидно, несуттєвий для самої повісті недогляд, але краще, щоб його не було.

Проте, всі ці недотягнення чи перетягнення не зменшують вартости книжки, яку читач, особливо західньоукраїнський, прийме безсумнівно з повним задоволенням, як одну з цікавіших між усіма нашими белетристичними появами останніх років. Зацікавлений „Геросом передмістя” читач очікуватиме напевно від автора дальшого тягу пригод Михася і його „неоціненого пана інструктора” у формі ще другої і може третьої повісті з тими самими героями.

Книжка „Герой передмістя” видана естетично і дбайливо під літературною редакцією Вячеслава Давиденка накладом Видавничого Т-ва „Книгоспілка” в Нью Йорку, з фотографією автора та із списком його творів у книжкових виданнях. Справді приємне мистецьке оформлення книжки з вінстою відомого нашого молодого мистця Любослава Гуцалюка, який також зілюстрував кожний розділ книжки на титульних сторінках поодиноких розділів легко скомпонованими і дотепними рисунками, що ще більше підносить вартість зовнішнього вигляду цього видання.

Через 10 років загнане в колгоспи селянство Москва обложила нечуваним в історії людства голодом 1933 р. Брутальний злочин Москви 1932-33 на віки вічні записано до найганебніших сторінок історії поневолення України північним „сусідом”.

Коли на засіданні пленуму один з присутніх членів ЦК, що прибув до Москви з обложеної голодом України, кинув репліку: „Але ж на Україні люди людей їдять”, Каганович спокійно відповів йому: „Нехай їдять. Чи може ви хочете, щоб вони й нас з вами з’їли? Чи буде це для нас краще?”

Українська еміграція у вільному світі, відзначаючи в цьому році 25-річчя найганебнішого злочину Москви на Україні, нагадує свободолюбному людству статтями і споминами в пресі про ті жакливі роки, щоб ще раз попередити вільний світ на які розбійницькі вчинки здібна Москва для поневолення неросійських народів, щоб тільки зламати їхній національно-визвольний спротив. Кілька фрагментів з своїх споминів про ті часи подаю.

***

... Ніч видалася темна, змарна. На вулицях села Божедарівки тиша, немов у ямі. Хати наїжилися, причаїлися. Вікна не блимають навіть саморобними каганцями.

Цієї ночі уповноважений по боротьбі з контрреволюцією повертався з чергових партзборів. Минувши перехрестя він витяг з кишені пістоль, звів курок і, простягнувши руку із зброєю вперед, швидко минав темні двори. „Хоч би нічна варта ходила”, — думав про себе. Завтра він довідається, хто мусів би вартувати цієї ночі. Каламутиться голодний народ, слухати не хоче... А тут ще в додаток до всього із Струківки чутки злі привезли. У Ракшині селянство колгосп розгромило, хліб забрало. Тепер треба викачувати його та до засік колгоспних звозити...

Уповноважений по боротьбі з контрреволюцією на селі (по боротьбі з голодним українським селянством) дійшов до двору голови колгоспу і торкнувся клямки високої фіртки. Загарикав пес, брязкаючи дротом та ланцюгом. На серці уповноваженого стало веселіше. Пес рвонувся назустріч, загарчав.

— Тю-ю-ю на тебе, Пірат! Дурний... це ж я... я... — пес впізнав і привітно заскавулів. Уповноважений замкнув фіртку, пішов до пса і зняв з його шиї ланцюг. — Скільки разів говорив, щоб на ніч спускали собаку. Чим тільки слухає отой голова... Тепер такі часи, що живого пса з ланцюгом вкрадуть і з’їдять.

Уповноважений постукав у двері хати. Йому відчинила дружина голови колгоспу, запитавши перед тим: хто?

— Чоловік дома?

— Спить вже, — позіхнула жінка.

— С-п-и-т-ь... з глузду з’їхав чи що! Розбудіть чоловіка, — наказав жінці.

Загупали босі ноги, зашарудів одяг. З бічної кімнати вийшов голова колгоспу. Глянув сонними очима на уповноваженого. „Що йому ще потрібно?” — подумав про себе.

— І в такий час ви спите?.. Розумію, що натомилися, але ж...

Вайдуватий голова колгоспу, у самій білизні стояв перед уповноваженим, чухаючи потилицю.

— Пішли колгоспне подвір’я та будівлі перевіряймо...

— Та я вже перевіряв. Все позамикано, сторожі на місцях. Але не завадить перевірити ще раз.

Голова одягся, засунув до кишені піджака пістоль.

— Візьми і гвинтівку. З нею певніше.

Вийшли на колгоспне подвір’я, в якому жив й голова колгоспу. Пішли в обхід садом кругом великого будинку. Потім попростували через садибу до комор. Тут стояла величезна клуня у якій переховувався сільськогосподарський реманент, конфіскований у селянства під час примусової колективізації. Далі, за клунею — довжелезний сарай з засіками на зерно. Помацали величезні замки, прогоничі на дверях. Поговорили з сторожами, що ходили навколо комор та клуні з дробовиками в руках. Це були новоспечені активісти парттисячники, надіслані до села з району для „зміцнення” колгоспу і боротьби з „контрреволюцією”.

— Я ж казав — всі комори замкнуті, — промовив голова колгоспу.

— Казав... Собі не віриш у такий час. Попередьте вартових, щоб добре наглядали, не спали...

Раптом голова колгоспу схопив уповноваженого за руку.

— Гляньте, гляньте!.. Він вказав наперед себе.

За деревами над річищем Бугай, темрява ночі поживкла від далеких відблисків. Закучерявилися хмари, а над вербами спалахнула заграва. Божедарівка спала. І всюди загадкова тиша. Від неприродньої тиші в селі моторошно стало обом партійним наглядчам. Чи не полетить і їхній колгосп в небо пожежою?

— Щось горить, — проговорив голова колгоспу. — Десь за Бугасм. Напевно на Закамінні або в Городищі.

— Може колгоспні будівлі, клуні? — шепотів крізь зуби уповноважений.

— Вогонь стовпом до гори здіймається, бачите, — упевнено відповів голова колгоспу.

— Треба ще перевірити охорону біля колгоспного вітряка, — наказав уповноважений. — Пішли!

Вітряк маячив на горі біля ставу. Щоб дійти до нього треба було перейти всю Божедарівку, обігнути став, що заріс очеретом, а потім поминути цвинтар. Уповноважений Макошін та голова колгоспу Парчак, вийшовши з колгоспного двору, попрямували темною вулицею до ставка. Заграва за річищем присіла і вулиці Божедарівки пірнули у темряві. Макошін ішов попереду з пістолью в руці, а за ним Парчак, тримаючи свій палець на замковій гвинтівці. Раптом Макошін озирнувся, йому здалося, що за ними хтось іде назустріч. Але вулиця була порожня й темна, тільки над ставом шелестів від легенького вітерцю очерет. Не кажучи ні слова Парчакowi Макошін витяг руку з пістолью поперед себе і пішов далі. Може йому так здалося? Але чого очерет так підозріло тріщить над ставом? І знову Макошіну здалося, що з-за рогу вулиці

майнула якась тінь, швидко зникаючи. А очерети над ставом таки тріщать... Нарешті поминули став, пішли біля цвинтаря. Дереза, що росла на горбі рова, яким окопано цвинтар, згущувала темряву на дорозі. З іншого боку шляху маячили високі тополі.

— Нічого попереду не бачу, — сказав Макошін до голови колгоспу. — А тут, як на лихо й місяця немає.

— Я теж не бачу, але до вітряка вже недалеко. Лише повернемо за ріг цвинтаря... Чийсь цупкі, холодні пальці вхопили його за шию. Чимсь чорним вдарено по голові Макошіна. Жилаві руки стискали шию Парчахові. Не вистачило сили встояти — земля пішла з-під ніг. Щось важке навалилося на Парчаха.

— Це вам клятим за наш хліб й голодних дітей! — почув Парчах, падаючи поряд з Макошіним, який навіть і не ворухнувся. На голову впало щось залізне...

***

Сонце застало їх вже біля річища. По той бік річки — за містком, зовсім уже було видно. „Чому так тихо, а на вулицях ані душі?“ Городами вони поверталися до своїх хат. І як тільки опинилися біля воріт Костя Мирошніченка, помітили що просто перед ними стояв і оглядав вулицю вояк у формі НКВД. Він кивнув пальцем до них і покликав до себе. А коли вони ступили до три кроки назад, енкаведист показав пальцем куди йти. Вони поволі рушили до великого натовпу, мовчазного і нерухомого, який займав всю вулицю. Але чого він стоїть? Ось стоїть Роман Швець, Роман Шабала, Цасиль Стяпуценко, Тиміш Василюк та багато інших. А енкаведисти тягли з хатів напівмертвих селян, кидали їх на шляху в пил, штовхали кольбами рушниць малих дітей та жінок. Всіх гнали до натовпу. Тільки тепер вони помітили, що енкаведисти тримали в руках зведені на натовп гвинтівки та кулемети. І в цю мить немов би загавкав пронизливо й крикливо офіцер НКВД:

— В четвертий раз заявляю вам: якщо зараз не скажете, хто забив спецуповноваженого та голову колгоспу, вояки одним залпом розстріляють всіх вас до одного.

— Тут вони помітили, що на відшибі від усіх стоїть Калиник Лагуненко. Натовп від крику офіцера не ворухнувся. І знову той самий голос:

— Останній раз заявляю: якщо й тепер не скажете, спочатку стріляю в нього (офіцер показав на Лагуненка), а потім всім вам смерть!

Натовп мовчав. Тільки напівживі селяни, що лежали й помирали серед пилу голодною смертю шептали:

— Скорше стріляйте вже. Однаково смерть прийшла!

Офіцер махнув рукою, спалахнув постріл і Калиник Лагуненко упав мертвий. Натовп здригнувся.

— Востаннє заявляю! — знову кричав офіцер.

— Боже милостивий! Вони ж бо всіх зараз поб'ють. Людей треба рятувати, бо ж вони не винні у вбивстві... якщо не скажете, хто забив... — роздирає вуха той самий голос.

Хвилина мовчанки і...

— Я забив! — почувся раптом голос.

Серед енкаведистів зчинився рух.

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ КОМАРНИЦЬКОГО

Чотирнадцятого квітня 1958 р. в Нью Йорку помер Микола Комарницький, проживши 62 роки. В своєму привіті з нагоди 50-ліття зорганізованого громадського життя українців Нью Йорку, Покійний мріяв „дідждатися тієї хвилини, коли розпадеться комуно-большевицька московська тюрма народів, а на її руїнах відновляться вільні держави, а між ними — Самостійна Соборна Україна“. Це були щирі бажання Миколи Комарницького, відомого громадського діяча Бойківщини, народженого 10-го листопада 1895 р. Цілий його життєвий шлях проходив дорогою державника-соборника від 1914 р., коли закінчив 6-ту класу гімназії у Львові. Ту ідею він збройно обороняв вже 1915 р., вступивши добровольцем до героїчної української військової формації того часу — УСС-ів.

*****

— Ну, виходь!

Радий чи не радий, а йти треба, і Дмитро Шемет вийшов з натовпу. Два вояки стали обабіч його. Почулася команда і карний загін пішов вулицею. Натовп загуп і заворушився. Дмитро побачив перед себе плавні і над ними сонце. Вже воно більше не ляже на вершк верби... І Дмитро раптом скрикнув:

— Чого ж ви стоїте? Голови свої рятуйте!

— Чусмо! — почувся десь аж із-за городів голос. Дмитро скося озирнувся і побачив, як люди по одному мелькали вже поза ворітьми. Натовп негайно розбігся.

— Цих не чіпати! — наказав офіцер-енкаведист воякам карного загону, вказуючи пістолою на півмертвих, що лежали серед дороги в пилу. — Самі подохнуть!

Вечером того ж дня Дмитро Шемет стояв посеред великої кімнати школи у якій розташувався карний загін енкаведистів. Обличчя у нього було скривавлене, одяга висіла на ньому шматтям, а в вухо йому встромлено скручену з паперу трубку, в яку горлав офіцер-слідчий:

— Не ти забив! Кажі, нащо береш на себе цю провину? Хто намовив, хто тобою керує та наказує? Не ти забив, бо один забити двох не спроможний? Кажі хто?

На дворі вже сутеніло, як крик і галас за стінами від сотні, а може й більше голосів увірвав слідчого. Селяни вломилися в дім, в кімнату. Слідчий сполотнів, затремтів, звів руки догори. За селом чути було стрілянину до самого ранку. Це відстрілювався карний загін поспішно залишаючи село. Місяць тієї ночі померк пізно, коли небо вже рожевіло на сході. Намагаючись не здіймати шуму в такий ранній час, між болотами й деревами йшло в плавні багато людей, розтягнувшись ланцюгом. Одним з останніх йшов Дмитро Шемет.

(Закінчення в наступному числі).

Потім, в роках 1917-18 переходить він до формации Січових Стрільців під командою полк. Евг. Коновальця, як командир сотні скорострільів при 5-му полку СС-ів 1919 р. На Україні його знали як сотника Комарниченка, який навіть був організатором панцерного дивізіону СС-ів. Перейшовши чотирикутник смерти, повертається на свою любиму Войківщину, до Синевідська Вижнього, під Польщею, де попадає в тюрму будучи іде хворим на тиф. Вийшовши з тюрми 1920 р., кидається у вир громадської праці, виступаючи проти польських виборів, засновує 1926 р. тов. „Луг“, в 1927 р. веде активну громадську працю, в наслідок чого наражується на переслідування з боку польської влади, яка того ж року розв'язує тов. „Луг“.

Послідовна праця Покійного для української справи успішно продовжувалась до 1939 року, часу розпаду Польщі й приходу большевиків, які конфіскували його майно і забрали його найстаршого сина Петра, доля якого зараз не відома. Після вигнання большевиків в 1941 р., включається в активну творчу працю після 30-го червня 1941 р. Громадської праці не залишив Покійний і на скитальщині — в Німеччині, а, поселившись в ЗДА, знова кидається у вир політично-громадської праці. Про його працю в ООЧСУ можна знайти багато згадок в органі „Вісник“.

Будучи довголітнім членом Г. У. ООЧСУ та Головою 2-го Відділу, совісно виконував свої обов'язки і громадську повинність.

Вічна Пам'ять людині, воякові, що ніколи не занедабував свого обов'язку перед Україною. Г. У. ООЧСУ висловлює своє співчуття Родині Покійного.

др. Ол. Соколинин

Д-р ОЛЕКСАНДЕР ПЛІТАС († 25 квітня 1958)

З газетних оголошень ми довідуємось тепер про смерть навіть близьких товаришів, навіть друзів.

25 квітня вмер не лише приятель багатьох, дуже багатьох земляків, а й колишній заслужений військовий лікар нашої Армії, що в рядах славної V дивізії виконував службу Батьківщині в часі Визвольної Війни — до кінця: д-р Олександр Плітас був учасником героїчного Зимового Походу. Як лікар-воїн, а саме такими були військові лікарі нашої Армії, Покійний, йдучи завжди разом з побратимами зброї, згодом став лікарем Української Господарської Академії в ЧСР — аж до кінця існування цього важливого на еміграції національного осередку. Та на перший сигнал відродження Срібної Землі, як на звук військової сурми, д-р О. Плітас кидає спокійне становище ціненого і заможнього приватного лікаря в Чехії і спішить разом з дружиною-лікаркою до Хусту. Во лікар і воїн були в нім сполучені неподільно і органічно. І таким лікарем-воїном пам'ятають його табори нашої Другої Еміграції.

Вічна пам'ять незабутньому лицареві нашого Війська, відданому синові Батьківщини, лікареві-громадянинові, людині гарячого серця і незломного національного обов'язку.

Е. М.

З ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

* Голова ЦК АБН п. Ярослав Стецько після конференції в Мексико прибув до ЗДА. В пляні його праці с відвідати українські громади.

Редакція вітає Дорогого Гостя.

27 квітня українці Нью Йорку, за ініціативою Союзу Гетьманців Державників, відзначили 40-ліття Проголошення Української Гетьманської Держави Гетьманом Павлом Скоропадським. В Українському Православному Соборі Св. Трійці відслужено панахиду за спокій душі бл. п. Гетьмана Павла.

** В 25-ту річницю голодової облоги України Московською Відділі Нью Йорку, Ньюарку, Філадельфії, Пітсбургу, Клівленду, Вофало, Рочестеру, Чикаго — разом з усіма організаціями Визвольного Фронту та українськими національними організаціями, готуються до Протестаційної Маніфестації проти московської окупації України. Головна Управа ООЧСУ закликає українське громадянство одностайно запротестувати проти московської окупації в 25 річницю Голодової облоги. Маніфестації відбудуться 8 червня ц. р.

З ХРОНІКИ ООЧСУ

** На адресу Голови Протестаційного Віча в Нью Йорку (проти провокації паризької телевізії) надійшла відповідь французького амбасадора в ЗДА, в якій висловлено зрозуміння до українського обурення і запевнено, що уряд Франції дослідить що криється за телевізійним лицедійством 28 лютого ц. р. Відповідний лист в цій справі одержано від Секретаріату ООН.

** За ініціативою Відділів ООЧСУ в кінці березня і в квітні відбулися Протестаційні Віча проти провокативної телевізійної програми в Парижі в таких містах: Балтімор, Нью Гейвен, Гартфорд, Картерет, Трентон, Сиракюз, Рочестер, Вофало. Резолюції віч надіслано до французького амбасадора і Українського Комітету в Парижі. Деякі Відділи вже дістали відповіді.

** Річні Загальні Збори відбулися по всіх Відділах ООЧСУ. Обрано нові Управи Відділів. Головна Управа ООЧСУ, вітаючи Управи Відділів, вірить, що ініціативою в праці і конструктивною роботою разом з членством ООЧСУ в українських громадах вони зміцнять самостійницькі сили на чужині в боротьбі за визволення окупованої України.

ВІДПОВІДЬ С. ЗЕРКАЛЕВІ

В статті „Подєбради“, вміщеній в ч. 4 „Вісника“, автор, навістлюючи ролю і значення Подєбрадської Академії, не зупиняється на її організаційному періоді, коли діяв Громадський Комітет. Говорячи про її першого ректора, Івана Шовгеніва, як організатора Академії, автор мав на увазі керманіча цілого життя цього навчального закладу на чужині. І в тому немає ніякої „тенденційности“ і „неправди“, як Ви пишете.

З пошаною

Редакція